



Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN



לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

שבעת ימים פרק ראשון יומא

מקדש ראשון חרב על ג' דברים ע"ז ג"ע וש"ד אבל שנאת חנם לא היתה אלא בנשיאיהם ולא בשאר העם. רשעים הם והלו בטחונם בהקב"ה שנאמר ועל ה' ישענו לאמר. מקדש שני אע"פ שהיה בהם תורה ומצות וגמ"ח חרב משום שנאת חנם. ללמד ששקולה שנאת חנם כנגד ע"ז וג"ע וש"ד. פי' אם עלו כולם היו בחומה ולא היו נמאסים כדכתיב הן אל כבוד ולא ימאס (איוב לו) והיו נבנים כמיתר כסף והיה רה"ק בהם וכיון שעלו כדלתות נסתלק מהן רה"ק ודברי הנבואה באין להן כמלות ארו שהן ברו. פי' בת קול דאמר מר משמחו חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רה"ק מישראל ועדיין היו משתמשין בבית קול כו' אמאי לא שריא במקדש שני שכניה דכתיב וישכון באהלי שם

הגהות וצינונים

א] "מיהא" ליתא בראשונים ובכת"י, וע"י ריב"א: ב] צריך להוסיף א"ר שמואל בר נחמני יפ"ע, וכ"ה בראשונים ובכת"י, וכמו בסנהדרין: ג] ברוב הכת"י ובגוליהם, וכמ"ש הרשב"י: ד] צ"ל א"למור (גליון: ה) [ה] ויש להוסיף וגו' (רש"י): ו] דפוי' אחר: ז] הס"ד (רש"י): ח] יש להוסיף כמו (בא"ש): ט] בכת"י וברש"י שכת"י ליתא כמאן עד סה"ד: ע] בכת"י ע"ייהם, ובדפוי' ליתא תיבת "ועליהם" והד"א עם הדיבור הקודם: פ] צ"ל חורבה ומטאטי (דפוי', וכמ"ש מהרש"א), וע"י רש"י במדבר כא, יא וישעיה כח, יז: ס] "מלכות" ליתא בכת"י ובע"י: ז] כת"י וע"י סגור: ט] וכמו בישיבה גא ח (רש"י): ט] צ"ל ככתובות פ"ב שדיבר כו' שמע' מילי דבר נפחא כו' ובמכות פ"ק (דף ה: גליון):

תורה אור השלם

א] גם בפרש"י וקמרון את החלב וקא גער הבין ואמר לאיש הובח תנה בשר לצלות לכהן ולא יקח מקדש בשר מבשל כי אם ח' ויאמר אליו האיש קטר יקטירון ביום החלב וקח לך פאשר תאנה נפשך ואמר לו לא כי עתה תתן ואם לא יקחתי בחוקה: ותהי חפאת הנגעים גדולה מאד את בני יי כי נאצו האנשים את מנחת יי: [שמואל א' ב, טו-יז]

ב] כי קצר הפצע מהשתרע והמסכה צרה בהתכנס: וישעיה כח, כ

ג] כנס כגד מי הים נתן באצרות התומות: [תהלים לז, יז] ד] ויאמר יי יען כי גבהו בנות ציון ותלכנה נטויות גרון ומשקרות עינים הלוך וטפוף תלכנה וברגליהם תעכסנה: וישעיה ג, טו] ה] גם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד עד אשר מלא את ירושלים פה לפה לבד מחפאתו אשר החמיא את יהודה לעשות הרע בעיני יי: [מלכים ב, כא, טו] ו] ראשיה בשחך ישפטו וכהנה במחיר יורו ונביאיה בכסף יקסמו ועל יי ישענו לאמר הלא יי בקרבנו לא תבוא עלינו רעה: [מלכים ג, יא] ז] לכן בגללכם ציון שדה תחרש וירושלם עיין תהרע והר הבית לבמות יער: [מלכים ג, יב] ח] זעק והילל בן אדם כי היא היתה בעמי היא בכל נשיאי ישראל מגורי אל חרב היו את עמי לכן ספק אל ירד: [יחזקאל כא, יז] ט] אם חומה היא נבנה עליה מירת כסף ואם דלת היא נצור עליה לחן ארז: [שיר השירים ה, טו] י] יפת אלהים ליפת וישכן באהלי שם ויהי כנען עבד למו: [בראשית ט, כ]

זה של נחש, עכס הוא ארס של נחש וישעיהו ג, טו]. בצד קצרה. שחרפה פה על ראש חמרה והוא נוי לה ונשמות היו לפיכך מספר גנותן. ובמשקרות עינים דהו מציין כוה"א. לטון סיקרל. לטון לטון בנחש [שבת כב, ב]. דהו מציין כוה"א עיניהן. ונחש כמל סבב עיניהן לטון [ע"פ שם י: קדושין עג, ב]. ובפוף. כמו על דלטפת אטפוף [אבות פ"ב מ"ו]. שהיו בהלכות עקב בצד גורד. למעט צילוכס שהיו מסתכלין בה ויהא שוטה נכפיעותיה ודחן נטוין גרון ליקר נחמל לפי שאינו רואה לרגלו. תעכסנה. כמו ועכס אל מוסר איל (משלי ז) והוא ארס של נחש וקרי לה עכס על שם שאינו מטילו אלא על ידי כעס [שם סב, א]. אפרסמון. מונחך ששמינים [עמוס ו, א]. בכעוס. נחש כעוסה [שבת סב, א]. ג' גזרות. שדה חמרה עיין מהיה ונחמתי יער. ג' עבירות. בשש יסופו נחמתי יורו ונצליהם כסף יקסמו [שם לט, א]. [המשך בסוף המסכת]

ששהו את קניניהן. שהיו מציאות צמלחות ימי לידתן ליטור לאכול צקדים והם היו צעלי (י) גיאות והיו מתרשלין צהקרתן והנשים ממתינות שם עד שיקריצום ומשתחות מלחזור למקומן אכל צעליהן ומצטלן אח הנשים מפריה ורביה: מהשתרע. דריש צוטרקיון מהשתרר ריע אחד: שני ריעים. (ח) אלס שהעמיד מנשה צהיל. (ז) לרה לשון ריעות כשמי נשים לאיש אחד. וכעסמה לרמה (שמואל ב ה) ואשה אל אחותה לא תקח לזכור (ויקרא יט): ראשיה בשוחד ישפוטו. סיפיה דקרא ועל ה' ישענו לאמר הלא ה' בקרבנו וגו': ועליהם. אמקדש ראשון קאי: וש"ש גזירות. שדה (ט) עיין וזמנות יער. ועיין חורבא צמטאטא. השמד (ישעיה כח) כמו ויעה צדל ממסה כוזב (שם כח): שנתגלה עונם. לא היו מכסין פשעיהם: נתגלה קצם. לפי מללות לצלל שצעים שנה אפקוד אחכס (יכמיה כט): אחרונים לא נתגלה עונם. בני מקדש שני רשעים היו צמטר: בירה תוכיה. צית המקדש: עידיכם בירה. צין הצית עד לכס צדצר שלא חזר לנו וחזר לראשונים: פנינא לבו. לכל בני צבל שלא עלו צימי עזרא ומנעו שכניה מלצוא (ד) מלשז לשרות צצית שני: נמשלתם ככסף. שאינו נרקצ כן לא הייתם חקרים שכניה: בדתות. שער שיש צו שני דלתות פותח אחד וחצרו סוגר. כן עליהם לחלצין: שחרקב שולץ בו. מקלמו חולעת אוכלמו מחוכו ומקלמו קיים כן קלת חזון שכניה היה שם וכלו לא היה: מאי ארז. מאי נמשלתם לארז דקאמר: אמר עולא סמגור. (י) מכתמו ומגורו מצפנים סמגור שם חולעת: מאי סמגור. כלומר למה נמשלו צצית שני לסמגור לענין שריית שכניה: א"ר אבא בת קול. נשמיר לכו כאשר נשאר מן הארז מקלת מועט: שדי גברא בנייהו. או (כ) הרותץ מחליף או הפושט היד אי ר"ש בן לקיש הוה הרותץ זעירי פשט לו היד או רצה צר צר חנה פשט לו היד ור"א היה הרותץ: בי אתא. ר"ש בן לקיש לקמיה דר' יוחנן וסיפר לו כן אמרתי לו לפלוני: אעפ"י

ששהו את קניניהן מיהא^א מעלה עליהן הכתוב כאילו שכבום בזיון קדשים דכתיב (כ) גם כטרם יקטירון את החלב ובא נער הכהן ואמר לאיש הזוכה תנה בשר לצלות לכהן ולא יקח ממך בשר מבושל כי אם ח' ויאמר אליו האיש קטר יקטירון כיום החלב וקח לך כאשר תאוה נפשך ואמר לו כי עתה תתן ואם לא לקחתי בחוקה ותהי חפאת הנגעים גדולה מאד את פני ה' כי נאצו האנשים את מנחת ה': (ב) מקדש ראשון מפני מה חרב מפני ג' דברים שהיו בו ע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים ע"ז דכתיב (ג) כי קצר המצע מהשתרע (ב) מאי קצר המצע מהשתרע (ב) א"ר יונתן קצר מצע זה מהשתרר עליו שני רעים כאחד (ב) והמסכה צרה כהתכנס א"ר שמואל בר נחמני כי מטי רבי יונתן להאי קרא בכי אמר מאן דכתיב ביה (ג) כונס כנד מי הים נעשית לו מסכה צרה גלוי עריות דכתיב (ד) ויאמר ה' יען כי גבהו בנות ציון ותלכנה נטויות גרון ומשקרות עינים הלוך וטפוף תלכנה וברגליהן (ז) תעכסנה יען כי גבהו בנות ציון (ז) שהיו מהלכות ארוכה בצד קצרה ותלכנה נטויות גרון שהיו מהלכות בקומה זקופה ומשקרות עינים דהו מליין כוחלא עיניהן הלוך וטפוף תלכנה שהיו מהלכות עקב בצד גודל וברגליהן תעכסנה א"ר יצחק שהיו מביאות מור ואפרסמון ומניחות במגעליהן (ח) וכשמגיעות אצל בחורי ישראל בועטות ומתזות עליהן ומכניסין בהן יצה"ר כארס (ח) בכעוס שפיכות דמים דכתיב (ח) וגם דם נקי שפך מנשה [הרבה מאד] עד אשר מלא את ירושלים פה לפה (ח) אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב מפני שהיתה בו שנאת חנם ללמוד ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות ע"ז גלוי עריות ושפיכות דמים (ט) רשעים היו (ט) אלא שתלו בטחונם בהקב"ה אתאן למקדש ראשון דכתיב (י) ראשיה בשוחד ישפוטו וכהנה במחיר יורו ונביאיה בכסף יקסמו ועל ה' ישענו לאמר הלא ה' בקרבנו לא תבוא עלינו רעה (י) לפיכך הביא עליהן הקב"ה ג' גזרות כנגד ג' עבירות שבידם שנאמר (י) לכן בגללכם ציון שדה תחרש וירושלים עיין תהיה והר הבית לבמות יער ובמקדש ראשון לא הוה ביה שנאת חנם והכתיב (י) מגורי אל חרב היו את עמי לכן ספוק אל ירד וא"ר (אליעזר^ז) אלו בני אדם שאוכלין ושותין זה עם זה ודוקרין זה את זה בחרבות שבלשונם ההיא בנשיאי ישראל הואי דכתיב (י) זעק והילל בן אדם כי היא היתה בעמי ותניא זעק והילל בן אדם (י) יכול לכל תלמוד לומר היא בכל נשיאי ישראל ר' יוחנן ור"א דאמרי תרווייהו ראשונים שנתגלה עונם נתגלה קצם אחרונים שלא נתגלה עונם לא נתגלה קצם אמר רבי יוחנן טובה צפורנן של ראשונים מכריסן של אחרונים א"ל ריש לקיש אדרבה אחרונים עדיפי אף על גב דאיכא שעבוד מלכות קא עסקי בתורה אמר ליה (י) בירה תוכיה שחזרה לראשונים ולא חזרה לאחרונים שאלו את רבי אלעזר ראשונים גדולים או אחרונים גדולים אמר להם תנו עיניכם בבירה איכא דאמרי אמר להם עידיכם בירה ריש לקיש הוה סחי בירדנא אתא בר בר חנה יהב ליה ידא א"ל אלהא פנינא לכו דכתיב (י) אם חומה היא נבנה עליה מירת כסף ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז (י) אם עשיתם עצמכם כחומה ועליהם כולכם בימי עזרא נמשלתם ככסף שאין רקב שולט בו אמר רבי אבא בת קול כדתניא (י) משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקדש מישראל ועדיין היו משתמשין בבית קול (לו) לא כי עתה תתן ואם לא יקחתי בחוקה: ותהי חפאת הנגעים גדולה מאד את בני יי כי נאצו האנשים את מנחת יי: [שמואל א' ב, טו-יז]

ה' ישענו לאמר הלא ה' בקרבנו וגו': ועליהם. אמקדש ראשון קאי: וש"ש גזירות. שדה (ט) עיין וזמנות יער. ועיין חורבא צמטאטא. השמד (ישעיה כח) כמו ויעה צדל ממסה כוזב (שם כח): שנתגלה עונם. לא היו מכסין פשעיהם: נתגלה קצם. לפי מללות לצלל שצעים שנה אפקוד אחכס (יכמיה כט): אחרונים לא נתגלה עונם. בני מקדש שני רשעים היו צמטר: בירה תוכיה. צית המקדש: עידיכם בירה. צין הצית עד לכס צדצר שלא חזר לנו וחזר לראשונים: פנינא לבו. לכל בני צבל שלא עלו צימי עזרא ומנעו שכניה מלצוא (ד) מלשז לשרות צצית שני: נמשלתם ככסף. שאינו נרקצ כן לא הייתם חקרים שכניה: בדתות. שער שיש צו שני דלתות פותח אחד וחצרו סוגר. כן עליהם לחלצין: שחרקב שולץ בו. מקלמו חולעת אוכלמו מחוכו ומקלמו קיים כן קלת חזון שכניה היה שם וכלו לא היה: מאי ארז. מאי נמשלתם לארז דקאמר: אמר עולא סמגור. (י) מכתמו ומגורו מצפנים סמגור שם חולעת: מאי סמגור. כלומר למה נמשלו צצית שני לסמגור לענין שריית שכניה: א"ר אבא בת קול. נשמיר לכו כאשר נשאר מן הארז מקלת מועט: שדי גברא בנייהו. או (כ) הרותץ מחליף או הפושט היד אי ר"ש בן לקיש הוה הרותץ זעירי פשט לו היד או רצה צר צר חנה פשט לו היד ור"א היה הרותץ: בי אתא. ר"ש בן לקיש לקמיה דר' יוחנן וסיפר לו כן אמרתי לו לפלוני: אעפ"י

ששהו את קניניהן מיהא^א מעלה עליהן הכתוב כאילו שכבום בזיון קדשים דכתיב (כ) גם כטרם יקטירון את החלב ובא נער הכהן ואמר לאיש הזוכה תנה בשר לצלות לכהן ולא יקח ממך בשר מבושל כי אם ח' ויאמר אליו האיש קטר יקטירון כיום החלב וקח לך כאשר תאוה נפשך ואמר לו כי עתה תתן ואם לא לקחתי בחוקה ותהי חפאת הנגעים גדולה מאד את פני ה' כי נאצו האנשים את מנחת ה': (ב) מקדש ראשון מפני מה חרב מפני ג' דברים שהיו בו ע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים ע"ז דכתיב (ג) כי קצר המצע מהשתרע (ב) מאי קצר המצע מהשתרע (ב) א"ר יונתן קצר מצע זה מהשתרר עליו שני רעים כאחד (ב) והמסכה צרה כהתכנס א"ר שמואל בר נחמני כי מטי רבי יונתן להאי קרא בכי אמר מאן דכתיב ביה (ג) כונס כנד מי הים נעשית לו מסכה צרה גלוי עריות דכתיב (ד) ויאמר ה' יען כי גבהו בנות ציון ותלכנה נטויות גרון ומשקרות עינים הלוך וטפוף תלכנה וברגליהן (ז) תעכסנה יען כי גבהו בנות ציון (ז) שהיו מהלכות ארוכה בצד קצרה ותלכנה נטויות גרון שהיו מהלכות בקומה זקופה ומשקרות עינים דהו מליין כוחלא עיניהן הלוך וטפוף תלכנה שהיו מהלכות עקב בצד גודל וברגליהן תעכסנה א"ר יצחק שהיו מביאות מור ואפרסמון ומניחות במגעליהן (ח) וכשמגיעות אצל בחורי ישראל בועטות ומתזות עליהן ומכניסין בהן יצה"ר כארס (ח) בכעוס שפיכות דמים דכתיב (ח) וגם דם נקי שפך מנשה [הרבה מאד] עד אשר מלא את ירושלים פה לפה (ח) אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב מפני שהיתה בו שנאת חנם ללמוד ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות ע"ז גלוי עריות ושפיכות דמים (ט) רשעים היו (ט) אלא שתלו בטחונם בהקב"ה אתאן למקדש ראשון דכתיב (י) ראשיה בשוחד ישפוטו וכהנה במחיר יורו ונביאיה בכסף יקסמו ועל ה' ישענו לאמר הלא ה' בקרבנו לא תבוא עלינו רעה (י) לפיכך הביא עליהן הקב"ה ג' גזרות כנגד ג' עבירות שבידם שנאמר (י) לכן בגללכם ציון שדה תחרש וירושלים עיין תהיה והר הבית לבמות יער ובמקדש ראשון לא הוה ביה שנאת חנם והכתיב (י) מגורי אל חרב היו את עמי לכן ספוק אל ירד וא"ר (אליעזר^ז) אלו בני אדם שאוכלין ושותין זה עם זה ודוקרין זה את זה בחרבות שבלשונם ההיא בנשיאי ישראל הואי דכתיב (י) זעק והילל בן אדם כי היא היתה בעמי ותניא זעק והילל בן אדם (י) יכול לכל תלמוד לומר היא בכל נשיאי ישראל ר' יוחנן ור"א דאמרי תרווייהו ראשונים שנתגלה עונם נתגלה קצם אחרונים שלא נתגלה עונם לא נתגלה קצם אמר רבי יוחנן טובה צפורנן של ראשונים מכריסן של אחרונים א"ל ריש לקיש אדרבה אחרונים עדיפי אף על גב דאיכא שעבוד מלכות קא עסקי בתורה אמר ליה (י) בירה תוכיה שחזרה לראשונים ולא חזרה לאחרונים שאלו את רבי אלעזר ראשונים גדולים או אחרונים גדולים אמר להם תנו עיניכם בבירה איכא דאמרי אמר להם עידיכם בירה ריש לקיש הוה סחי בירדנא אתא בר בר חנה יהב ליה ידא א"ל אלהא פנינא לכו דכתיב (י) אם חומה היא נבנה עליה מירת כסף ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז (י) אם עשיתם עצמכם כחומה ועליהם כולכם בימי עזרא נמשלתם ככסף שאין רקב שולט בו אמר רבי אבא בת קול כדתניא (י) משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקדש מישראל ועדיין היו משתמשין בבית קול (לו) לא כי עתה תתן ואם לא יקחתי בחוקה: ותהי חפאת הנגעים גדולה מאד את בני יי כי נאצו האנשים את מנחת יי: [שמואל א' ב, טו-יז]

ה' ישענו לאמר הלא ה' בקרבנו וגו': ועליהם. אמקדש ראשון קאי: וש"ש גזירות. שדה (ט) עיין וזמנות יער. ועיין חורבא צמטאטא. השמד (ישעיה כח) כמו ויעה צדל ממסה כוזב (שם כח): שנתגלה עונם. לא היו מכסין פשעיהם: נתגלה קצם. לפי מללות לצלל שצעים שנה אפקוד אחכס (יכמיה כט): אחרונים לא נתגלה עונם. בני מקדש שני רשעים היו צמטר: בירה תוכיה. צית המקדש: עידיכם בירה. צין הצית עד לכס צדצר שלא חזר לנו וחזר לראשונים: פנינא לבו. לכל בני צבל שלא עלו צימי עזרא ומנעו שכניה מלצוא (ד) מלשז לשרות צצית שני: נמשלתם ככסף. שאינו נרקצ כן לא הייתם חקרים שכניה: בדתות. שער שיש צו שני דלתות פותח אחד וחצרו סוגר. כן עליהם לחלצין: שחרקב שולץ בו. מקלמו חולעת אוכלמו מחוכו ומקלמו קיים כן קלת חזון שכניה היה שם וכלו לא היה: מאי ארז. מאי נמשלתם לארז דקאמר: אמר עולא סמגור. (י) מכתמו ומגורו מצפנים סמגור שם חולעת: מאי סמגור. כלומר למה נמשלו צצית שני לסמגור לענין שריית שכניה: א"ר אבא בת קול. נשמיר לכו כאשר נשאר מן הארז מקלת מועט: שדי גברא בנייהו. או (כ) הרותץ מחליף או הפושט היד אי ר"ש בן לקיש הוה הרותץ זעירי פשט לו היד או רצה צר צר חנה פשט לו היד ור"א היה הרותץ: בי אתא. ר"ש בן לקיש לקמיה דר' יוחנן וסיפר לו כן אמרתי לו לפלוני: אעפ"י

ששהו את קניניהן מיהא^א מעלה עליהן הכתוב כאילו שכבום בזיון קדשים דכתיב (כ) גם כטרם יקטירון את החלב ובא נער הכהן ואמר לאיש הזוכה תנה בשר לצלות לכהן ולא יקח ממך בשר מבושל כי אם ח' ויאמר אליו האיש קטר יקטירון כיום החלב וקח לך כאשר תאוה נפשך ואמר לו כי עתה תתן ואם לא לקחתי בחוקה ותהי חפאת הנגעים גדולה מאד את פני ה' כי נאצו האנשים את מנחת ה': (ב) מקדש ראשון מפני מה חרב מפני ג' דברים שהיו בו ע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים ע"ז דכתיב (ג) כי קצר המצע מהשתרע (ב) מאי קצר המצע מהשתרע (ב) א"ר יונתן קצר מצע זה מהשתרר עליו שני רעים כאחד (ב) והמסכה צרה כהתכנס א"ר שמואל בר נחמני כי מטי רבי יונתן להאי קרא בכי אמר מאן דכתיב ביה (ג) כונס כנד מי הים נעשית לו מסכה צרה גלוי עריות דכתיב (ד) ויאמר ה' יען כי גבהו בנות ציון ותלכנה נטויות גרון ומשקרות עינים הלוך וטפוף תלכנה וברגליהן (ז) תעכסנה יען כי גבהו בנות ציון (ז) שהיו מהלכות ארוכה בצד קצרה ותלכנה נטויות גרון שהיו מהלכות בקומה זקופה ומשקרות עינים דהו מליין כוחלא עיניהן הלוך וטפוף תלכנה שהיו מהלכות עקב בצד גודל וברגליהן תעכסנה א"ר יצחק שהיו מביאות מור ואפרסמון ומניחות במגעליהן (ח) וכשמגיעות אצל בחורי ישראל בועטות ומתזות עליהן ומכניסין בהן יצה"ר כארס (ח) בכעוס שפיכות דמים דכתיב (ח) וגם דם נקי שפך מנשה [הרבה מאד] עד אשר מלא את ירושלים פה לפה (ח) אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב מפני שהיתה בו שנאת חנם ללמוד ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות ע"ז גלוי עריות ושפיכות דמים (ט) רשעים היו (ט) אלא שתלו בטחונם בהקב"ה אתאן למקדש ראשון דכתיב (י) ראשיה בשוחד ישפוטו וכהנה במחיר יורו ונביאיה בכסף יקסמו ועל ה' ישענו לאמר הלא ה' בקרבנו לא תבוא עלינו רעה (י) לפיכך הביא עליהן הקב"ה ג' גזרות כנגד ג' עבירות שבידם שנאמר (י) לכן בגללכם ציון שדה תחרש וירושלים עיין תהיה והר הבית לבמות יער ובמקדש ראשון לא הוה ביה שנאת חנם והכתיב (י) מגורי אל חרב היו את עמי לכן ספוק אל ירד וא"ר (אליעזר^ז) אלו בני אדם שאוכלין ושותין זה עם זה ודוקרין זה את זה בחרבות שבלשונם ההיא בנשיאי ישראל הואי דכתיב (י) זעק והילל בן אדם כי היא היתה בעמי ותניא זעק והילל בן אדם (י) יכול לכל תלמוד לומר היא בכל נשיאי ישראל ר' יוחנן ור"א דאמרי תרווייהו ראשונים שנתגלה עונם נתגלה קצם אחרונים שלא נתגלה עונם לא נתגלה קצם אמר רבי יוחנן טובה צפורנן של ראשונים מכריסן של אחרונים א"ל ריש לקיש אדרבה אחרונים עדיפי אף על גב דאיכא שעבוד מלכות קא עסקי בתורה אמר ליה (י) בירה תוכיה שחזרה לראשונים ולא חזרה לאחרונים שאלו את רבי אלעזר ראשונים גדולים או אחרונים גדולים אמר להם תנו עיניכם בבירה איכא דאמרי אמר להם עידיכם בירה ריש לקיש הוה סחי בירדנא אתא בר בר חנה יהב ליה ידא א"ל אלהא פנינא לכו דכתיב (י) אם חומה היא נבנה עליה מירת כסף ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז (י) אם עשיתם עצמכם כחומה ועליהם כולכם בימי עזרא נמשלתם ככסף שאין רקב שולט בו אמר רבי אבא בת קול כדתניא (י) משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקדש מישראל ועדיין היו משתמשין בבית קול (לו) לא כי עתה תתן ואם לא יקחתי בחוקה: ותהי חפאת הנגעים גדולה מאד את בני יי כי נאצו האנשים את מנחת יי: [שמואל א' ב, טו-יז]

ה' ישענו לאמר הלא ה' בקרבנו וגו': ועליהם. אמקדש ראשון קאי: וש"ש גזירות. שדה (ט) עיין וזמנות יער. ועיין חורבא צמטאטא. השמד (ישעיה כח) כמו ויעה צדל ממסה כוזב (שם כח): שנתגלה עונם. לא היו מכסין פשעיהם: נתגלה קצם. לפי מללות לצלל שצעים שנה אפקוד אחכס (יכמיה כט): אחרונים לא נתגלה עונם. בני מקדש שני רשעים היו צמטר: בירה תוכיה. צית המקדש: עידיכם בירה. צין הצית עד לכס צדצר שלא חזר לנו וחזר לראשונים: פנינא לבו. לכל בני צבל שלא עלו צימי עזרא ומנעו שכניה מלצוא (ד) מלשז לשרות צצית שני: נמשלתם ככסף. שאינו נרקצ כן לא הייתם חקרים שכניה: בדתות. שער שיש צו שני דלתות פותח אחד וחצרו סוגר. כן עליהם לחלצין: שחרקב שולץ בו. מקלמו חולעת אוכלמו מחוכו ומקלמו קיים כן קלת חזון שכניה היה שם וכלו לא היה: מאי ארז. מאי נמשלתם לארז דקאמר: אמר עולא סמגור. (י) מכתמו ומגורו מצפנים סמגור שם חולעת: מאי סמגור. כלומר למה נמשלו צצית שני לסמגור לענין שריית שכניה: א"ר אבא בת קול. נשמיר לכו כאשר נשאר מן הארז מקלת מועט: שדי גברא בנייהו. או (כ) הרותץ מחליף או הפושט היד אי ר"ש בן לקיש הוה הרותץ זעירי פשט לו היד או רצה צר צר חנה פשט לו היד ור"א היה הרותץ: בי אתא. ר"ש בן לקיש לקמיה דר' יוחנן וסיפר לו כן אמרתי לו לפלוני: אעפ"י

ששהו את קניניהן מיהא^א מעלה עליהן הכתוב כאילו שכבום בזיון קדשים דכתיב (כ) גם כטרם יקטירון את החלב ובא נער הכהן ואמר לאיש הזוכה תנה בשר לצלות לכהן ולא יקח ממך בשר מבושל כי אם ח' ויאמר אליו האיש קטר יקטירון כיום החלב וקח לך כאשר תאוה נפשך ואמר לו כי עתה תתן ואם לא לקחתי בחוקה ותהי חפאת הנגעים גדולה מאד את פני ה' כי נאצו האנשים את מנחת ה': (ב) מקדש ראשון מפני מה חרב מפני ג' דברים שהיו בו ע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים ע"ז דכתיב (ג) כי קצר המצע מהשתרע (ב) מאי קצר המצע מהשתרע (ב) א"ר יונתן קצר מצע זה מהשתרר עליו שני רעים כאחד (ב) והמסכה צרה כהתכנס א"ר שמואל בר נחמני כי מטי רבי יונתן להאי קרא בכי אמר מאן דכתיב ביה (ג) כונס כנד מי הים נעשית לו מסכה צרה גלוי עריות דכתיב (ד) ויאמר ה' יען כי גבהו בנות ציון ותלכנה נטויות גרון ומשקרות עינים הלוך וטפוף תלכנה וברגליהן (ז) תעכסנה יען כי גבהו בנות ציון (ז) שהיו מהלכות ארוכה בצד קצרה ותלכנה נטויות גרון שהיו מהלכות בקומה זקופה ומשקרות עינים דהו מליין כוחלא עיניהן הלוך וטפוף תלכנה שהיו מהלכות עקב בצד גודל וברגליהן תעכסנה א"ר יצחק שהיו מביאות מור ואפרסמון ומניחות במגעליהן (ח) וכשמגיעות אצל בחורי ישראל בועטות ומתזות עליהן ומכניסין בהן יצה"ר כארס (ח) בכעוס שפיכות דמים דכתיב (ח) וגם דם נקי שפך מנשה [הרבה מאד] עד אשר מלא את ירושלים פה לפה (ח) אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב מפני שהיתה בו שנאת חנם ללמוד ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות ע"ז גלוי עריות ושפיכות דמים (ט) רשעים היו (ט) אלא שתלו בטחונם בהקב"ה אתאן למקדש ראשון דכתיב (י) ראשיה בשוחד ישפוטו וכהנה במחיר יורו ונביאיה בכסף יקסמו ועל ה' ישענו לאמר הלא ה' בקרבנו לא תבוא עלינו רעה (י) לפיכך הביא עליהן הקב"ה ג' גזרות כנגד ג' עבירות שבידם שנאמר (י) לכן בגללכם ציון שדה תחרש וירושלים עיין תהיה והר הבית לבמות יער ובמקדש ראשון לא הוה ביה שנאת חנם והכתיב (י) מגורי אל חרב היו את עמי לכן ספוק אל ירד וא"ר (אליעזר^ז) אלו בני אדם שאוכלין ושותין זה עם זה ודוקרין זה את זה בחרבות שבלשונם ההיא בנשיאי ישראל הואי דכתיב (י) זעק והילל בן אדם כי היא היתה בעמי ותניא זעק והילל בן אדם (י) יכול לכל תלמוד לומר היא בכל נשיאי ישראל ר' יוחנן ור"א דאמרי תרווייהו ראשונים שנתגלה עונם נתגלה קצם אחרונים שלא נתגלה עונם לא נתגלה קצם אמר רבי יוחנן טובה צפורנן של ראשונים מכריסן של אחרונים א"ל ריש לקיש אדרבה אחרונים עדיפי אף על גב דאיכא שעבוד מלכות קא עסקי בתורה אמר ליה (י) בירה תוכיה שחזרה לראשונים ולא חזרה לאחרונים שאלו את רבי אלעזר ראשונים גדולים או אחרונים גדולים אמר להם תנו עיניכם בבירה איכא דאמרי אמר להם עידיכם בירה ריש לקיש הוה סחי בירדנא אתא בר בר חנה יהב ליה ידא א"ל אלהא פנינא לכו דכתיב (י) אם חומה היא נבנה עליה מירת כסף ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז (י) אם עשיתם עצמכם כחומה ועליהם כולכם בימי עזרא נמשלתם ככסף שאין רקב שולט בו אמר רבי אבא בת קול כדתניא (י) משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקדש מישראל ועדיין היו משתמשין בבית קול (לו) לא כי עתה תתן ואם לא יקחתי בחוקה: ותהי חפאת הנגעים גדולה מאד את בני יי כי נאצו האנשים את מנחת יי: [שמואל א' ב, טו-יז]

ה' ישענו לאמר הלא ה' בקרבנו וגו': ועליהם. אמקדש ראשון קאי: וש"ש גזירות. שדה (ט) עיין וזמנות יער. ועיין חורבא צמטאטא. השמד (ישעיה כח) כמו ויעה צדל ממסה כוזב (שם כח): שנתגלה עונם. לא היו מכסין פשעיהם: נתגלה קצם. לפי מללות לצלל שצעים שנה אפקוד אחכס (יכמיה כט): אחרונים לא נתגלה עונם. בני מקדש שני רשעים היו צמטר: בירה תוכיה. צית המקדש: עידיכם בירה. צין הצית עד לכס צדצר שלא חזר לנו וחזר לראשונים: פנינא לבו. לכל בני צבל שלא עלו צימי עזרא ומנעו שכניה מלצוא (ד) מלשז לשרות צצית שני: נמשלתם ככסף. שאינו נרקצ כן לא הייתם חקרים שכניה: בדתות. שער שיש צו שני דלתות פותח אחד וחצרו סוגר. כן עליהם לחלצין: שחרקב שולץ בו. מקלמו חולעת אוכלמו מחוכו ומקלמו קיים כן קלת חזון שכניה היה שם וכלו לא היה: מאי ארז. מאי נמשלתם לארז דקאמר: אמר עולא סמגור. (י) מכתמו ומגורו מצפנים סמגור שם חולעת: מאי סמגור. כלומר למה נמשלו צצית שני לסמגור לענין שריית שכניה: א"ר אבא בת קול. נשמיר לכו כאשר נשאר מן הארז מקלת מועט: שדי גברא בנייהו. או (כ) הרותץ מחליף או הפושט היד אי ר"ש בן לקיש הוה הרותץ זעירי פשט לו היד או רצה צר צר חנה פשט לו היד ור"א היה הרותץ: בי אתא. ר"ש בן לקיש לקמיה דר' יוחנן וסיפר לו כן אמרתי לו לפלוני: אעפ"י

(א) כחובות דף נח"ג;
(ב) [פנהדרין] דף נח"ג;
(ג) הוספתא דף נח"ג;
(ד) [משניות] פ"ג מ"ז;
(ה) ב"ר לז ד' (ו) ס"ב;
(ז) וזכרות דף נח"ג;
(ח) (נדבית כו), (ט) לעיל
ב, (י) לקמן יש ע"א.

הגהות הב"ח

(א) גמ' (מדי כו) כמשמעו) חל"מ ונ"ב ס"א מדי כמשמעו יון זו מקדוניה וכן עיקר: (ב) שם (נדבית חל"מ ונ"ב רש"י ל"ג ליה: (ג) רש"י ד"ה נפלו כו' נלשאלר שהיה מבשרים נפל בד: (ד) גמ' (מדי כו) כמשמעו) חל"מ ונ"ב ס"א מדי כמשמעו יון זו מקדוניה וכן עיקר: (ב) שם (נדבית חל"מ ונ"ב רש"י ל"ג ליה: (ג) רש"י ד"ה נפלו כו' נלשאלר שהיה מבשרים נפל בד:

הגהות הגר"א

[א] גמ' גרממיל. ז"ל גרממילא (ועמ"ס בא"ר רפ"ב לנגעים): [ב] שם (דבר אחר) חל"מ (וכן מקחו רש"י):

גליון הש"ס

גמ' בית סתמא דא איקרי. כעין זה חולין קלט ע"ב וס"ג: תוב' ד"ה איני יודע וכו' וד"ה אדרבה משום דמינה פליק. עיין משנת הרמב"ם ח"א סימן מ: ד"ה חוץ בו' שבבביות בקדש. עיין לעיל ח ע"ב חוס' ד"ה דלי:

תוספות ישנים

זו אקטיספון. כך גי' הקונטרס [2] והפילו אי גרם קטספון בלא אל"ף או יון קטספון דגיטין (דף ו' וסג) ועירובין (דף טו): דהיינו מאן אשור והיה דהסח בלחן כשדים הוא ועוד אומר רבינו הזקן דשמה י"ל שאשור בנה בנייט כדמשמע קרא אשור יסדה לים (שפיה כב) פירושו לזיך עולי ספינות ואפשר שיש בו הגנין: איני יודע אם רבן גדולה או ניגוה. אבל בכלל לא מספק אם היא גדולה לפי שסבר שניגוה גדולה היא כשניגוה הפסוק או רסן שבנייט מדבר הפסוק אבל כלל אינו מדבר אלא מוכיח: חוץ מלשכת פרהדרין. וד"ה הא איכא נמי לשכת כהן השורף את הפרה שהיתה נלפונה מורה והיא היתה בקודש כדלמרינן (פרה פ"ג מ"ו) שהיו עושין כשם מהר בית להר המעשה ותנן נמי (מדות פ"א מ"ג) שער המורתי שפרה וכל מסעדיה יולאן להר המעשה וגמרינן ממלוואה [2] ואומר רבינו הזקן דהואיל ולמה כולה שחא קא חשיב ולשכת בית

שבעת ימים פרק ראשון יומא

איני יודע אם ניגוה העיר הגדולה וכו'. ומימה לי אמאי לא קאמר נמי איני יודע אם כלל העיר הגדולה כיון דמספקא ליה זרסן וניגוה שלפני פניו אם העיר הגדולה עליהו קאי כ"ש דאיכא לספוקי בכלל דמינה קא סליק *וי"ל אדרבה משום דמינה קא סליק אם איתא דעלה קאי לא הוה ליה למימר היא העיר הגדולה אלא העיר הגדולה:

העיר הגדולה אלא העיר הגדולה: חוץ מלשכת פרהדרין שבה היתה דירדה. ואם תאמר ליתשוב נמי לשכת בית אכן שנה היתה לירה לכהן השורף את הפרה [2] י"ל לא חשיב אלא לשכות שבמקדש *שבמיות צקודש אצל לשכת בית אכן צהר הצית הוה א"י כיון דלא הוה בכל שחא אלא אחת לכמה שנים לא חשיב לירה: [כ] תימא מדרבנן. וד"ה מ"מ אכמי תיקשי לעיל נמי גצי לשכת פרהדרין ליגורו מהאי טעמא ומאי אלטרין לפרושי טעמא [1] משום שלא יאמרו כהן גדול חבוש צצית האסורים י"ל דלמאי דס"ד השחא לשכת פרהדרין נמי מחייב ר' יהודה מהאי טעמא ולא מטעמא דשלא יאמרו כ"ג חבוש אצל תימה לי מאי קאמר וכי תימא מדרבנן מכל מקום תיקשי אכמי דרבנן אדרבנן מכ"ס דהכא פטרי אפילו מדרבנן ולעיל מתייב אפי' מלאורייתא וי"ל דרבנן אדרבנן לא קשה דשמי סוכה דלירת ערמי היא דצלק יכול להיות שהוא יולא ממנה כגון אם הוא מלעטר או ירדו גשמים וכהנה רבות אצל לשכת פרהדרין שהיה צמחה נקציעו מתייב: דילמא

ילידי הענק תנא [3] אחימן מיומן שבאחים ששי שמושים את הארץ כשחיתות תלמי שמושים את הארץ תלמים תלמים [3] דבר אחר אחימן בנה ענת אמר רבי עתידה רומי שתפול ביד פרם שנאמר [1] לכן שמעו עצת ה' אשר יעץ (על"י) אדום ומחשבותיו אשר חשב (על"י) יושבי תימן אם לא יסחבום צעירי הצאן אם לא ישים עליהם נוהם מתקיף לה רבה בר עולא מאי משמע דהאי צעירי הצאן פרם הוא דכתיב [1] (ו) האיל אשר ראית בעל הקרנים (הוא) קמיה דההוא מרבנן אמר ליה מאן דלא ידע פרושי קראי מותיב תיובתא לרבי מאי צעירי הצאן זוטרא דאחורי דתני רב יוסף תירס זה פרם אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן משום ר' יהודה ברבי אלעאי עתידה רומי שתפול ביד פרם קל וחומר ומה מקדש ראשון שבנאוהו בני שם והחריבוהו כשדיים נפלו כשדיים ביד פרסיים מקדש שני שבנאוהו פרסיים ומה מקדש ראשון שבנאוהו בני שם והחריבוהו רומיים נפלו רומיים ביד פרסיים אמר רב עתידה פרם שתפול ביד רומי אמרו ליה רב כהנא ורב אמי לרב בניו ביד סתורי אמר להו אין גזירת מלך היא איכא דאמרי אמר (ליה [2]) אינהו נמי קא קא סתרי בי כנישתא ביד סותרין דאמר רב יהודה אמר רב [2] אין בן דוד בא עד שתפשוט מלכות רומי הרשעה בכל העולם כולו תשעה חדשים שנאמר [2] לכן יתנם עד עת יולדה ילדה ויתר אחיו ישובו על בני ישראל: ת"ר [2] כל הלשכות שהיו במקדש לא היו להן מזוזה חוץ מלשכת פרהדרין שהיה בה בית דירה לכהן גדול אמר ר' יהודה והלא כמה לשכות היו במקדש שהיה להן בית דירה ולא היה להן מזוזה אלא לשכת פרהדרין גזירה היתה מ"ט דר' יהודה אמר (רבא [2]) קסבר רבי יהודה כל בית שאינו עשוי לימות החמה ולימות הגשמים אינו בית איתיביה אביי והכתיב [2] והכיתו (את) בית חורף על בית הקיץ א"ל בית חורף ובית קיץ איקרי [2] בית סתמא לא ובמעשר וכי תימא מדרבנן בשלמא עירוב ומזוזה איכא למימר מדרבנן אלא מעשר מי איכא למימר מדרבנן דילמא

יון זו מקדוניה (גליון): [3] "בית" ליתא בראשונים ובכתי"ו, וגירסת הערוך זו פרק: [2] "ניגוה" ליתא בראשונים ובכתי"ו, וגירסת הערוך ניגו: [7] בקצת דפו"י פליק, וכ"ה בראשונים ובכתי"ו, וי"ג גה, ע"י רבנו אליקים רוס' רי"ד: [8] סוטה לד ע"ב וע"ש ל"ג "תנא" וכ"ה בעי"ן (גליון): [1] "ציל א"ל" (גליון): [1] "גיר" ע"י כי סליק רבי אבא אמרה וכו' (גליון): [2] "ציל א"ל" (גליון) וכ"ה בכתי"ו: [2] "חדא דסתרי כי כנישתא" ליתא בראשונים ובכתי"ו, ויש של"ג גם תיבת "ועוד", וע"י רבנו אליקים דמפרש לה: [3] "ציל רב" (גליון): [3] "חשוב" ליתא בכתי"ו: [4] כתי"ו על בני הצר: [5] לפנינו ברש"י ליתא ובגישין דף ר' מביא זה תוס' ד"ה ומבי בשם רש"י גם בגמ' הגי' שם ובעירובין אקטיספון בא' אבל בכ"י הוא בלי א' (גליון):

תורה אור השלם (א) בני יפת גמר ומגו ומדי ויון ותבל ומשך ותירס: (ב) ויבני כוש סבא וחיליה וסבתה (ועמ"ס) ויבני רעמה וסבתה ויבני רעמה ויבני רעמה ויבני רעמה: (ג) ויבני ראשית ומלכותו בכל ארץ ויבני רעמה ויבני רעמה: (ד) מן הארץ ההיא יצא אשור ויבני את ניגוה ואת רחבת עיר ואת פלח: ואת רסן בין ניגוה ובין פלח הוא העיר הגדולה: (ה) ויבני יונה ויבני אל ניגוה כדבר ין וניגוה היתה עיר גדולה לאלהים מהלך שלשית ימים: (ו) וישלו כנגב ויבא עד תברון ושם אחימן ששי ותלמי ילדי הענק ותברון שבע שנים נבנתה לפני צען מצרים: (ז) ויבני בני. (ח) לכן שמעו עצת ה' אשר יעץ אל אדום ומחשבותיו אשר חשב אל ישיבי תימן אם לוא יסחבום צעירי הצאן אם לא ישים עליהם נוהם: (ח) האיל אשר ראית בעל הקרנים מלכי מדי ופרם: (ח) ויבני את. (ט) והצפיר השעיר מלך יון והקרון הגדולה אשר בין עיניו הוא המלך הראשון: (ח) ויבני את. (י) לכן יתנם עד עת יולדה ילדה ויתר אחיו ישובו על בני ישראל: (ח) והכיתו בית חורף על בית הקיץ ויבניו בתי השן וספר בתים רבים נאם יי: (עמ"ס ג, טו).

אנפי' שיפת אלהים ליפת. שזכו פרסיים לצנות בית שני אין שכינה שורה אלא במקדש ראשון שנה שלמה שנה מורעו של סס: מקיפתן גזייתא ופקיפתן ברייתא. אסבתה וסבתא קאי שמתן שוה והס מחו מוקף הריס והחילוניה מקפת את הפנימית ורחוקה פנימית מן היקף החילוניה לכל זד מאה פרסי והיקף החילוניה אלפא פרסי: מן הארץ ההיא יצא. שלא להיות צעלת דור הפלגה [2]: ושם אחימן וגו'. אידי דלריס שמהתא נקט נמי להאי: שמושים את הארץ בשחיתות. והשכר (אכה ג) והסי"ן אחד לצדו שורש צמיצה: תלמים. כסורות המתרישה: דצר אחר לא גרסינן: מעניקין את החמה. דומה שזוארו נוקב ועולה צלון הרקיע: אמר ר' יהושע בן לוי אמר רבי גרסינן: אמרה קמיה ההוא מרבנן. להא לתקפתא דרצה צר עולא: נפלו כשדיים ביד פרסיים. נלשאלר (א) ציד לריוס המדי וקורס הפרסי חתנו: וחל"א כמה לשכות היו שם. לשומרי הצית: גזירה היתה. לקמיה [1] מפרס גזירה שחא יאמרו כהן גדול צצית האסורים הוא חבוש: אינו בית. וגצי מזוזה צעינן צית חבוש: רבי יהודה מחייב. לענין מעשר לקיימא לן [1] אין הטבל ממחייב צעמער מלאכול ממנו אכילת ערמי עד שיראה פני הצית שנאמר [2] צעמתי הקודש מן הצית: בעירוב. אם פתוחה לחצר שיש צה שאר לירות אוסרת על (צני) כולם [2] אם לא עירצה עמהן: ובמזוזה. ואלע"ג דלינה עשויה לימות החמה ולימות הגשמים: אלא

ששי בנה אלוש תלמי בנה תלבוש ילידי הענק שמועניקין החמה בקומתן אמר רבי יהושע בן לוי אשר חשב (על"י) יושבי תימן אם לא יסחבום צעירי הצאן אם לא ישים עליהם נוהם מתקיף לה רבה בר עולא מאי משמע דהאי צעירי הצאן פרם הוא דכתיב [1] (ו) האיל אשר ראית בעל הקרנים (הוא) מלכי מדי ופרס ואימא יון דכתיב [2] והצפיר השעיר מלך יון כי סליק רב חביבא בר סורמקי" אמרה קמיה דההוא מרבנן אמר ליה מאן דלא ידע פרושי קראי מותיב תיובתא לרבי מאי צעירי הצאן זוטרא דאחורי דתני רב יוסף תירס זה פרם אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן משום ר' יהודה ברבי אלעאי עתידה רומי שתפול ביד פרם קל וחומר ומה מקדש ראשון שבנאוהו בני שם והחריבוהו כשדיים נפלו כשדיים ביד פרסיים מקדש שני שבנאוהו פרסיים ומה מקדש ראשון שבנאוהו בני שם והחריבוהו רומיים נפלו רומיים ביד פרסיים אמר רב עתידה פרם שתפול ביד רומי אמרו ליה רב כהנא ורב אמי לרב בניו ביד סתורי אמר להו אין גזירת מלך היא איכא דאמרי אמר (ליה [2]) אינהו נמי קא קא סתרי בי כנישתא ביד סותרין דאמר רב יהודה אמר רב [2] אין בן דוד בא עד שתפשוט מלכות רומי הרשעה בכל העולם כולו תשעה חדשים שנאמר [2] לכן יתנם עד עת יולדה ילדה ויתר אחיו ישובו על בני ישראל: ת"ר [2] כל הלשכות שהיו במקדש לא היו להן מזוזה חוץ מלשכת פרהדרין שהיה בה בית דירה לכהן גדול אמר ר' יהודה והלא כמה לשכות היו במקדש שהיה להן בית דירה ולא היה להן מזוזה אלא לשכת פרהדרין גזירה היתה מ"ט דר' יהודה אמר (רבא [2]) קסבר רבי יהודה כל בית שאינו עשוי לימות החמה ולימות הגשמים אינו בית איתיביה אביי והכתיב [2] והכיתו (את) בית חורף על בית הקיץ א"ל בית חורף ובית קיץ איקרי [2] בית סתמא לא ובמעשר וכי תימא מדרבנן בשלמא עירוב ומזוזה איכא למימר מדרבנן אלא מעשר מי איכא למימר מדרבנן דילמא

יון זו מקדוניה (גליון): [3] "בית" ליתא בראשונים ובכתי"ו, וגירסת הערוך זו פרק: [2] "ניגוה" ליתא בראשונים ובכתי"ו, וגירסת הערוך ניגו: [7] בקצת דפו"י פליק, וכ"ה בראשונים ובכתי"ו, וי"ג גה, ע"י רבנו אליקים רוס' רי"ד: [8] סוטה לד ע"ב וע"ש ל"ג "תנא" וכ"ה בעי"ן (גליון): [1] "ציל א"ל" (גליון): [1] "גיר" ע"י כי סליק רבי אבא אמרה וכו' (גליון): [2] "ציל א"ל" (גליון) וכ"ה בכתי"ו: [2] "חדא דסתרי כי כנישתא" ליתא בראשונים ובכתי"ו, ויש של"ג גם תיבת "ועוד", וע"י רבנו אליקים דמפרש לה: [3] "ציל רב" (גליון): [3] "חשוב" ליתא בכתי"ו: [4] כתי"ו על בני הצר: [5] לפנינו ברש"י ליתא ובגישין דף ר' מביא זה תוס' ד"ה ומבי בשם רש"י גם בגמ' הגי' שם ובעירובין אקטיספון בא' אבל בכ"י הוא בלי א' (גליון):

תורה אור השלם (א) בני יפת גמר ומגו ומדי ויון ותבל ומשך ותירס: (ב) ויבני כוש סבא וחיליה וסבתה (ועמ"ס) ויבני רעמה וסבתה ויבני רעמה ויבני רעמה ויבני רעמה: (ג) ויבני ראשית ומלכותו בכל ארץ ויבני רעמה ויבני רעמה: (ד) מן הארץ ההיא יצא אשור ויבני את ניגוה ואת רחבת עיר ואת פלח: ואת רסן בין ניגוה ובין פלח הוא העיר הגדולה: (ה) ויבני יונה ויבני אל ניגוה כדבר ין וניגוה היתה עיר גדולה לאלהים מהלך שלשית ימים: (ו) וישלו כנגב ויבא עד תברון ושם אחימן ששי ותלמי ילדי הענק ותברון שבע שנים נבנתה לפני צען מצרים: (ז) ויבני בני. (ח) לכן שמעו עצת ה' אשר יעץ אל אדום ומחשבותיו אשר חשב אל ישיבי תימן אם לוא יסחבום צעירי הצאן אם לא ישים עליהם נוהם: (ח) האיל אשר ראית בעל הקרנים מלכי מדי ופרם: (ח) ויבני את. (ט) והצפיר השעיר מלך יון והקרון הגדולה אשר בין עיניו הוא המלך הראשון: (ח) ויבני את. (י) לכן יתנם עד עת יולדה ילדה ויתר אחיו ישובו על בני ישראל: (ח) והכיתו בית חורף על בית הקיץ ויבניו בתי השן וספר בתים רבים נאם יי: (עמ"ס ג, טו).

כו א מ"ו פ"ו מהלכות ס"ת ומזוזה הלכה א והלכה ו:
כה ב מ"י שם הל' ט טושי"ע י"ד סי' רפו סעיף יא:

רבינו חננאל

אין השכינה שורה אלא באהלי שם. ומקדש שני בניה פרסאי דאתו מיפת דתני רב יוסף תירס זו פרס וכתוב בני פת גימיר ומגוג כו. א"ר עתידה רומי שתפול ביד פרס שחא (ירמיה מט) לכן שמעו עצת ה' אשר יעץ אל אדום ומחשבותיו וגו' אם [לוא] יסחבום צעירי הצאן. ופרשי לה צעירי הצאן זוטרא דאחיה. ופרסאי מנא לן דמיפת קאתו דכתיב בני יפת גומר ומגוג כו' גומר זו גרממילא. מגוג זו גנתא. מדי כמשמעו. יון זו מקדוניה. תובל בית איניקי. ואית דרשי' בע"ז [דף טו] גבינות בית איניקי. ותירס זו פרס. ותני רב יוסף תירס זו פרס. מקדש ראשון בנאוהו ישראל שהם בני שם והחריבוהו כשדים נפלו כשדים ביד פרסיים מקדש שני שבנאוהו פרסיים כו': אמר רב עתידה פרס שתפול ביד רומי תניא נמי כו' דאמר רב יהודה אמר רב אין בית דוד בא עד שתפשוט מלכות הרשעה מן החדשים בכל העולם שנאמר לכן יתנם עד עת יולדה ילדה ויתר אחיו ישובו: ת"ר כל הלשכות שהיו במקדש לא היה בה מזוזה חוץ מלשכת פרהדרין מפני שהיא בית דירה לכ"ע שבעת ימים בשנה א"ר יהודה וכי אין שם בית דירה אלא זו בלבד כו' ואוקמה רבה אליבא דר' יהודה [6] לימות החמה ולימות הגשמים. אלא אמרו כל שהיא בית דירה חייבת ושאינה בית דירה פטורה שנאמר וכתבתם על מזוזות ביתך ביתך סתם כתיב. ואע"ג דכתיב בית החורף ובית הקיץ (בית החורף בית הקיץ) איקרי בית סתמא לא איקרי אלא העשוי לדירת ימות החמה ולימות הגשמים. ומותיב אביי סוכת החג בחג ר' יהודה מחייב והכמים פוטרין ותני עלה ר' יהודה מחייב בעירוב ומזוזה וכמעשר כלומר בית הוא דהא קי"ל אין חייב (בעירוב) אלא בית.

חשק שלמה על ר"ח (א) נלאה דהסר לוח חטום וי"ל דכל צת שאינו עשוי לימות החמה ולימות הגשמים אינו צת אלא אמר כל שהיא צת דיהא לכל ימות השנה חייבה וכו'.

הגהות וציונים

[6] גי' ע"י פגוג זו גומתא ומדי כמשמעו

יון זו מקדוניה (גליון): [3] "בית" ליתא בראשונים ובכתי"ו, וגירסת הערוך זו פרק: [2] "ניגוה" ליתא בראשונים ובכתי"ו, וגירסת הערוך ניגו: [7] בקצת דפו"י פליק, וכ"ה בראשונים ובכתי"ו, וי"ג גה, ע"י רבנו אליקים רוס' רי"ד: [8] סוטה לד ע"ב וע"ש ל"ג "תנא" וכ"ה בעי"ן (גליון): [1] "ציל א"ל" (גליון): [1] "גיר" ע"י כי סליק רבי אבא אמרה וכו' (גליון): [2] "ציל א"ל" (גליון) וכ"ה בכתי"ו: [2] "חדא דסתרי כי כנישתא" ליתא בראשונים ובכתי"ו, ויש של"ג גם תיבת "ועוד", וע"י רבנו אליקים דמפרש לה: [3] "ציל רב" (גליון): [3] "חשוב" ליתא בכתי"ו: [4] כתי"ו על בני הצר: [5] לפנינו ברש"י ליתא ובגישין דף ר' מביא זה תוס' ד"ה ומבי בשם רש"י גם בגמ' הגי' שם ובעירובין אקטיספון בא' אבל בכ"י הוא בלי א' (גליון):

קשיא ליה שפיר דאימא מיהת מדרבנן משום קרננו של אהרן דהוי כמו יחיד מהדרין
ציה אטרהה כדאמרין לעיל גזי מציאין אחרת תחתיה ודו"ק: בד"ה מקשינן הוואה
בו' והא דקאמר התם והוה הטהור בו' היכא דעביד ברביעי ובח' אימא ש"ד בו'
עכ"ל. ר"ל ללא תקשי לן מהא דקאמר והוה הטהור על בו' וא"כ ל"ל היקשא דהוואה
לעבילה ד"ל אפילו למ"ד אין הוואה בו' ודו"ק:

דף ח ע"ב בפרש"י בד"ה הנחתומין בו' והלה יתן לכהן אב"ע שאר כ"ל
בו' ומתוך שהוא רגיל למכור כ"ל בו' עכ"ל. כ"ל: תוס'
בד"ה תנן התם בו' נראה לפרש מתני' בו' אפילו הכי לא סמכינן בו'. כ"ל: וכל
זה מפני הר"ס צ"ל דלמאי ה"ל ע"ס:

דף ט ע"א תוס' בא"ד וברישלמי בו' וה"מ לשנויי התם בח"ה בו' שמן ל"ג
שמוא אינו פטור בו' כהיראה ומשני א"ל בו' יוחנן בו' כ"ל
וכאן בעושה בטרהה א"ל במתארה אצ"ו אב"ע ברבים בו'. כ"ל: וכל זה מפני
הר"ס צ"ל דלמאי ה"ל ע"ס: בד"ה מעשר ראשון בו' דדבר מועט הוא
שאינו א"ל ח"ק א' בו' עכ"ל. כ"ל: בד"ה ו"ל שמשו בו' אונס ל"ג ביה"כ
בו' ה"ל שהוא משמש בכהונה גדולה בו' כיון דכ"ל אחד לא הוציא בו' אחריות
צדוק אחימעיץ עזריה בו' עכ"ל. כ"ל:

דף ט ע"ב בפרש"י בד"ה ושלש גזירות שדה עיין ובמות יער ועיין
חורבה ומטאמאי השמד כמו ויעה ברד מחסה כזב. הס"ד
כ"ל:

דף י ע"ב תוס' בד"ה דילמא בו' ע"ל החיוב בגון הלוקח מעם הארץ בו'.
כ"ל: בד"ה רבנן סברי בו' דאי לאו הכי לא בו' א"ל ע"ב
גזירה דרבנן היתה אמו דירה גמורה והך דהיה בו' ואמאי דאעפ"כ תקשי ליה
בו' בין סוכה ללשכת פרהדרין בו'. כ"ל: בא"ד ו"ל מצו לחלק בו' א"ל ע"ב
אב"י ורבא ל"ת ליהו האי סברא לחלק בו' עכ"ל. מיהו ק"ק מלי פריך ליה רבא
לצ"י והא סוכת החג בו' דאימא לצ"י ליה האי סברא דיש לחלק בין סוכה ללשכת
פרהדרין כצורת המקשה גם קשה דרבא גופיה מלי קשיא ליה מסוכת החג אמאי לא
שציק כוליה מירולא לצ"י אלא דצפוכת החג היינו טעמיה דסוכה דירת ערלי הוא
דקאמר ליהו גופיה צמירוליה ודו"ק ה"ל: בא"ד ו"ל כ"ל הסוגיא בעיא דהאי
דקאמר ובי"ת מדרבנן היינו משום שמוא יאמר הוישב בסוכה בו' עכ"ל. ולשיטה

גידושי אגדות מהרש"א

דף ח ע"א ומה ציין שאין בו א"ל אזכרה אחת בו' כתבו התוס' מימה לפרוך מה
ל"ץ שכן השם צגלי תאמר צמפילין שכן מחופין עור כו' ע"ש מיהו צממה
דוכתין איכא ק"ו ואע"ג דלית ציה שום פירכא גם מה שכתבו ועוד ל"ץ איכא שם המיוחד בן
ד' אומיות כו' לא הצנתי צמפילין נמי כותבין כל שם הוי"ה צמם המיוחד בן ד' אומיות ואפשר
לאשם שדי שמצחון כתבו כן והענין מצוחר ע"פ מ"ש צפרק האומר ה"ל להצ"ן הוא רמז על
כתר כהונה והתפילין רמז על כתר תורה ואם על כתר כהונה קאמר שיהא נזהר מהיסק הדעת
מכ"ש צמח תורה שהיא תשובה מן כתר כהונה ולכן יש צמח תורה כמה אזכרות ודו"ק:
דף ט ע"א יראת ה' תופיה ימים זה מקדש בו' ר"ל שנים וימים שנגזרו לאדם כפי
מזלו אם מעט אם הרבה כפי הגזרה יראת ה' תוסף לאדם ימים על ימי
הגזרה כמו שזכרנו בתוס' והוספתי על ימין חמש עשרה שנה וכן צהיפך צרעיים שנותיהם
שנגזרו להם תקלורנה ועיין צה צ"פ החולץ ה"ל ונקט ימים גזי יראת ע"פ מ"ש פ"ק
דסוטה ה"ל הקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום: כ"ל האומר בני עלי חטאו
אינו א"ל טועה מתוך ששהו את קניניהן בו'. מפורש שנת פ' צמה צממה י"א:

בו' וא"ת א"כ בפרק הקומץ בו' צוריקתו דאידי ואידי בו' עכ"ל. כ"ל: ודע
צמוס' פרק האשה רצה א"ל כתבו אהך צרימא להצ"ן מרצה צין ציחיד צין צצור לחמא
כמ"ד טומאה דמיה צצור אצל למ"ד הותרה לא צעי צין לרצוי בו' עכ"ל והתימה
מהס דהא הכא פריך לה מהך צרימא למ"ד הותרה ומשני לה שפיר דכי קתני הצ"ן
מרצה לחימא ואי צעית אימא כו' ו"ל דלמאי דמסיק הכא דתנאי פליגי צהכי משמע
לכו דלית לן לשנויי הני שנויי דמיקי אלא לחמא כמנא דס"ל טומאה דמיה צצור
ודו"ק:

דף ז ע"ב בתר"ה אם עון בו' קשה ה"ל ע"ל פרש"י אמאי קרי לחוץ למקומו
פגור בו' עכ"ל. וצ"ק דפסחים חירץ צה רש"י דצההוא קרא זוטא
דפ' קדושים דמיניה דריש חוץ למקומו כתיב פגול אצל אין זה מספיק להס דצההוא
קרא אריכא דפרשת לו דמיניה דריש חוץ לזמנו נמי כתיב פגול וה"ל לתנא טפי לקרותו
פגול כמו בכל התלמוד אצל לר"ת יחא דצההוא קרא אריכא צרישא דמיניה דריש חוץ
לזמנו ה"ל מלא ירצה לא כתיב פגול וצסיפא דקרא לא יחשב דמיניה דריש חוץ למקומו כתיב
פגול ולכן קרי ליה הכא טפי פגול לחוץ למקומו מצחוץ לזמנו וסינה הכא לשון התלמוד
שצ"מ דקרי ליה לחוץ לזמנו פגול ודו"ק: בא"ד ופרש"י פ"ק דפסחים בו' ו"ל אין עון
האובלים ומורי ה"ר בו'. כ"ל: מפרש"י פ"ק דפסחים ה"ל: בא"ד הרי הוא אומר
המקריב בהקרבה בו' עכ"ל. כ"ל: בד"ה הא אינו נושא בו' ביום הכפורים
והא ד"ל נקט מ"רציון ו"ל משום בו' עכ"ל. כ"ל: בא"ד מחשבת נותר לא
הותרה ואומר ריב"א דהותרה במנחת כהונה ובמנחת בו' דאין חיבין עליו
משום פגור בו' עכ"ל. הווא פגול דהתם חוץ לזמנו כמו בכל התלמוד ואין חיבין כרת
קאמר ע"ש ודו"ק: בא"ד בחטאת וכדבר שאין לו מתירין בו' בהדיא לא יחשב
ו"ל ירצה משום דכתיב בהו עון וצצין כתיב עון וגמרינן עון בו'. כ"ל: והשאר
מתוק: בד"ה מכל"ל בו' וצציוני דחיא טומאה בו' גבי היה מקריב מנחת בו'
עכ"ל. כ"ל:

דף ח ע"א תוס' בד"ה אי סבר בו' תימה ה"ל אימא דאצטרך הוואה משום
אי"ו בו' עכ"ל. הא ללא קשיא ליה לעיל מיניה אדברי המתוך
דקאמר ר' יוסי סבר טומאה הותרה צצור דלכתי תקשי ציה"כ מאליו של אהרן דקרנן
יחיד הוא ד"ל דולאי מדינא לאו קרנן יחיד הוא דהא דומה שנת וטומאה והותרה ציה
הטומאה מדאורייתא ולכן לא צעי הוואה כל ז' אצל לדברי המקשה דפריך הוואה כלל ל"ל

דף י ע"א ומה ציין שאין בו א"ל אזכרה אחת בו' כתבו התוס' מימה לפרוך מה
ל"ץ שכן השם צגלי תאמר צמפילין שכן מחופין עור כו' ע"ש מיהו צממה
דוכתין איכא ק"ו ואע"ג דלית ציה שום פירכא גם מה שכתבו ועוד ל"ץ איכא שם המיוחד בן
ד' אומיות כו' לא הצנתי צמפילין נמי כותבין כל שם הוי"ה צמם המיוחד בן ד' אומיות ואפשר
לאשם שדי שמצחון כתבו כן והענין מצוחר ע"פ מ"ש צפרק האומר ה"ל להצ"ן הוא רמז על
כתר כהונה והתפילין רמז על כתר תורה ואם על כתר כהונה קאמר שיהא נזהר מהיסק הדעת
מכ"ש צמח תורה שהיא תשובה מן כתר כהונה ולכן יש צמח תורה כמה אזכרות ודו"ק:
דף ט ע"א יראת ה' תופיה ימים זה מקדש בו' ר"ל שנים וימים שנגזרו לאדם כפי
מזלו אם מעט אם הרבה כפי הגזרה יראת ה' תוסף לאדם ימים על ימי
הגזרה כמו שזכרנו בתוס' והוספתי על ימין חמש עשרה שנה וכן צהיפך צרעיים שנותיהם
שנגזרו להם תקלורנה ועיין צה צ"פ החולץ ה"ל ונקט ימים גזי יראת ע"פ מ"ש פ"ק
דסוטה ה"ל הקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום: כ"ל האומר בני עלי חטאו
אינו א"ל טועה מתוך ששהו את קניניהן בו'. מפורש שנת פ' צמה צממה י"א:
דף ט ע"ב קצר המצב זה וגו' פירש"י ללס שהעמיד מנשה צהייל וכו' ע"ש צפרק
חלק י"ו מוקמינן ליה צלמון שהכניס ע"ו לצית קדשי הקדשים ושם
מפורש: נשויות גרון שהיו מדהלכות בו'. כולי מלחא מפורש צמס' שנת פ"ו י"א:
אב"ע מקדש ב' בו' ששקור"ה שנאת חנם בו'. כמפורש פרק הנזקין ה"ל צעודא
דקמלא וצר קמלא שהוה היה תחלת החורטן ע"ש: לפיכך הביא ע"יהם הקב"ה ג' בו'
בנגד בו'. כי האי סוגיא איחא פרק תולין ה"ל והכא משמע דג' עצירות הן ע"ו ושפיות
דמים וגילוי עריות אצל התם לא משמע כן אלא דקאי אג' עצירות שהזכרו צהאי קרא ע"ש
פרש"י וג' פורעניות כו' מפורש שם: מגורי בו' שאוב"ץ בו'. מגורי הוא מלשון דירה
כמו צצית מגורי דהיינו שהאדם דר עמסה ואוכל ושותה עמסה ולא ידע להזהר ממנו וע"י זה
דוקרין זה לזה צמרות שצלשונם נגד אחרים דצמח ממש דהיינו שפיות דמים לא ה"ל לתת
צאדם שדר עמסה: לא נתג"ה עונם בו'. כדלעיל שהיה להם שנאת חנם בלז ולפנים כאלו
אוהבים כדאמרין שאוב"ץ ושותין זה עם זה כו' ועונם זה קשה יותר מעון שצגלו כהך
דאמרין ה"ל דעונם הגבג קשה טפי מעונם גולן דזה השוה כבוד קונו לכבוד הצריות זה לא כו'
יש ליישב דלא תיקשי הווא דאמרין ה"ל דילצט אדם כו' וילן למקום שאין מכירין אותו ויעצור
עצירה צסתח ואל יתחלל ע"ש צפרק"ה בו'. משל צצהמה שאין צה דבר קשה
לצפורן שנה ואינו ראוי לכלום ואין צה דבר רך ככריסה כן הסכל צרשונים הוא יותר טוב
מחשוב צצמחכונים וכעין זה צצ"ר פרשה מ"ו צפרנן של אצות ולא כריסן של צנים: א"ל
בירה תוכיח בו'. עש"ה ה"ל כי לא לאדם הצירה כי לה' אלהים וגו' שהוה רמז זאת הצירה לה'
צמדת רחמים שחזרה צצית ראשון ואלהים הוא רמז על מדת הדין: בבירה. זו צית שני

דף ח ע"א ומה ציין שאין בו א"ל אזכרה אחת בו' כתבו התוס' מימה לפרוך מה
ל"ץ שכן השם צגלי תאמר צמפילין שכן מחופין עור כו' ע"ש מיהו צממה
דוכתין איכא ק"ו ואע"ג דלית ציה שום פירכא גם מה שכתבו ועוד ל"ץ איכא שם המיוחד בן
ד' אומיות כו' לא הצנתי צמפילין נמי כותבין כל שם הוי"ה צמם המיוחד בן ד' אומיות ואפשר
לאשם שדי שמצחון כתבו כן והענין מצוחר ע"פ מ"ש צפרק האומר ה"ל להצ"ן הוא רמז על
כתר כהונה והתפילין רמז על כתר תורה ואם על כתר כהונה קאמר שיהא נזהר מהיסק הדעת
מכ"ש צמח תורה שהיא תשובה מן כתר כהונה ולכן יש צמח תורה כמה אזכרות ודו"ק:
דף ט ע"א יראת ה' תופיה ימים זה מקדש בו' ר"ל שנים וימים שנגזרו לאדם כפי
מזלו אם מעט אם הרבה כפי הגזרה יראת ה' תוסף לאדם ימים על ימי
הגזרה כמו שזכרנו בתוס' והוספתי על ימין חמש עשרה שנה וכן צהיפך צרעיים שנותיהם
שנגזרו להם תקלורנה ועיין צה צ"פ החולץ ה"ל ונקט ימים גזי יראת ע"פ מ"ש פ"ק
דסוטה ה"ל הקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום: כ"ל האומר בני עלי חטאו
אינו א"ל טועה מתוך ששהו את קניניהן בו'. מפורש שנת פ' צמה צממה י"א:

דף ט ע"ב קצר המצב זה וגו' פירש"י ללס שהעמיד מנשה צהייל וכו' ע"ש צפרק
חלק י"ו מוקמינן ליה צלמון שהכניס ע"ו לצית קדשי הקדשים ושם
מפורש: נשויות גרון שהיו מדהלכות בו'. כולי מלחא מפורש צמס' שנת פ"ו י"א:
אב"ע מקדש ב' בו' ששקור"ה שנאת חנם בו'. כמפורש פרק הנזקין ה"ל צעודא
דקמלא וצר קמלא שהוה היה תחלת החורטן ע"ש: לפיכך הביא ע"יהם הקב"ה ג' בו'
בנגד בו'. כי האי סוגיא איחא פרק תולין ה"ל והכא משמע דג' עצירות הן ע"ו ושפיות
דמים וגילוי עריות אצל התם לא משמע כן אלא דקאי אג' עצירות שהזכרו צהאי קרא ע"ש
פרש"י וג' פורעניות כו' מפורש שם: מגורי בו' שאוב"ץ בו'. מגורי הוא מלשון דירה
כמו צצית מגורי דהיינו שהאדם דר עמסה ואוכל ושותה עמסה ולא ידע להזהר ממנו וע"י זה
דוקרין זה לזה צמרות שצלשונם נגד אחרים דצמח ממש דהיינו שפיות דמים לא ה"ל לתת
צאדם שדר עמסה: לא נתג"ה עונם בו'. כדלעיל שהיה להם שנאת חנם בלז ולפנים כאלו
אוהבים כדאמרין שאוב"ץ ושותין זה עם זה כו' ועונם זה קשה יותר מעון שצגלו כהך
דאמרין ה"ל דעונם הגבג קשה טפי מעונם גולן דזה השוה כבוד קונו לכבוד הצריות זה לא כו'
יש ליישב דלא תיקשי הווא דאמרין ה"ל דילצט אדם כו' וילן למקום שאין מכירין אותו ויעצור
עצירה צסתח ואל יתחלל ע"ש צפרק"ה בו'. משל צצהמה שאין צה דבר קשה
לצפורן שנה ואינו ראוי לכלום ואין צה דבר רך ככריסה כן הסכל צרשונים הוא יותר טוב
מחשוב צצמחכונים וכעין זה צצ"ר פרשה מ"ו צפרנן של אצות ולא כריסן של צנים: א"ל
בירה תוכיח בו'. עש"ה ה"ל כי לא לאדם הצירה כי לה' אלהים וגו' שהוה רמז זאת הצירה לה'
צמדת רחמים שחזרה צצית ראשון ואלהים הוא רמז על מדת הדין: בבירה. זו צית שני

הגהות והערות

[א] יבמות דף צ ע"ב ד"ה בין ביחוד. [ב] צ"ל "ועוד" קשה כו' (גנוי יוסף). [ג] ויקרא ז, יח. [ד] דף טז ע"ב ד"ה איזה. [ה] מ"ד. [ו] מ"א. [ז] לענ"ד נראה דכוונת התוס' דדוקא לסברת המקשה דלעיל וכ"ת מדרבנן דלר"י אין חילוק בין סוכה ללשכת פרהדרין וכמ"ש התוס' לעיל ע"א ד"ה וכ"ת הוי שייך לומר לרבנן סברת התוס' שם דסוכה שאני דבכל יכול להיות שהוא יוצא ממנה ור"י לא ס"ל סברא זו לכן ס"ל דשוים הם ולא הוי סברת ר"י היפך מסברת חכמים אבל השתא לסברת אב"י דלשכת פרהדרין קיל לר"י מלרבנן דבשאר ימות השנה רבנן מחייבי ור"י פוטר וגבי סוכה הוי להיפך דר"י מחייב וחכמים פוטרין אפילו בחג

פשיטא ל"י לרבא דלזה ודאי לא מועיל סברא זו שכתבו התוס' שם דמ"מ אמאי סברת ר"י היפך מדרבנן לכן הוכרח לומר דסוכה טעמא לחוד ולולב טעמא לחוד ודו"ק (גנוי יוסף). [ח] קידושין דף טו ע"א. [ט] יבמות דף ג ע"א. [י] דף יג ע"ב. [יא] דף נה ע"ב. [יב] סנהדרין דף קג ע"ב. [יג] יב ע"ב ד"ה יען. [יד] גיטין דף נה ע"ב. [טו] שבת קלט ע"א. [טז] ב"ק ע"ב. [יז] חגיגה דף טז ע"א. [יח] דברי הימים א' כט, א. [יט] נחמיה ד, יא. [כ] סנהדרין צח ע"ב. [כא] סוטה לו ע"א. [כב] תהלים ג, ב. [כג] תהלים מח, ג. [כד] עיין מהרש"א מגילה דף ו סוף ע"א. [כה] בראשית ט, כז. [כו] דף י ע"ב. [כז] לו.

לאבות נגד מה שיראה לבנים ודו"ק. מאבי אבי הרב ר' חנניה זצ"ל:

נהלת בעזך אל נוח קדשיך. מזה יצא הא דאמר ר"ל משום ר' יהודה נשיאה כי אין מבטלין תנוקות של בית רבן אפילו לבנין בית המקדש (פרק כל כתבי) דכתיב מפי עוללים ויונקים יסדת עוז, וזה נהלת בעזך זה תורה של תנוקות בית רבן, אל נוח קדשיך זה בהמ"ק כדדריש במכילתא, הרי דאין מבטלין אפילו לתנוקות של בית רבן, וזה שאמר כל עיר שאין בה ת"ת של תנוקות ב"ר מחריבין אותה, והוא דכתיב מפי עוללים ויונקים יסדת עוז למען צורריך להשבית אויב ומתנקם, וזה שאם תשב"ר אין לומדין תורה אז יש אויב ומתנקם חלילה ודו"ק. וכמו שאמר כאן נהלת בעזך וכו' שמעו עמים ירגזון כמו דדריש במכילתא יעו"ש:

עד יעבור עמך ד' וכו'. יבואר עפ"י מה שג"ל טעם דהא דקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבוא וקדושה שניה קדשה לעתיד לבוא, משום דאמרו בפרק יש בכור דף מ"ז לוייה שנבעלת בעילת זנות נותנין לה מן המעשר ואוכלת וכהנת כיון דאיבעלה הו"ל כזרה, ואפילו קדושת לוייה פקע ממנה ועיין שם בתוספות והוא כמו דאמרו בפרק אלמנה לכה"ג ס"ח והיא הנותנת כהנת דקדיש גופה פסיל לה, הא דלא קדיש גופה לא פסיל לה וכן אמרו כיו"ב בפרק כל כתבי מקום הכתב לא קא מבעי לי דכי קדוש אגב כתב הוא דקדיש אזלא כתב אזלא קדושתה, שלמעלה ושלמטה וכו' דמתחלה לשם חלק קדוש והשתא כשנמחק כתב נמי חלק. רש"י. ולכן אמרו כי ד' מתהלך בקרב מחניך זו מחנה הארון ונמצא דכיבוש ארץ ישראל היה ע"י הארון, כן הבהמ"ק היה ע"י גילוי שכינה, לכן כי חטאו ישראל פקע קדושתם לגמרי והוי כאילו לא נכבשו, אבל בית שני שלא

היה כיבוש ע"י ארון שלא היה ארון ובבהמ"ק לא הוה שכינה כמו שאמרו חמשה דברים חסר בב"ש סוף פ"ק דיומא, א"כ לא הוי הקדושה ברום המעלה עד כי תפקע מהשממון והחורבן, לכן עדיין הן בקדושתן קיימין והוה כלויה שנבעלה בעילת זנות דלא נפקע קדושת לוייה, וזה שאמר עד יעבור עמך ד' זו ביאה ראשונה, פירוש בפעם ראשון שעל ידי ד' גילוי שכינה והארון, עד יעבור עם זו קניית זו ביאה שניה שהיתה בלא ארון ובלא גילוי שכינה ומשום זה לא זכר בה ד'. ולכן תביאמו ותטעמו בהר נחלתך שיהיו כנטוע לעולם, ומה יהיה קדושתו מכון לשבתך פעלת ד' למה יהיה מוכן למקדש ד' כוננו ידיך והוא מקדש שלישי אשר ירד בנוי ומשוכלל מן השמים כמו שכתב רש"י, סוכה דף מ"א. ולכן בבית שני כיון דאינו רק בגדר מכון לשכינת ד' הוה כמו גליוני ספר תורה וכמו קדושת לויים שהם רק נתונים לכהנים ולכן לא פקע קדושה מהן ויהיו נטועים לעולם וקדושה שניה קדשה לע"ל ודו"ק היטב:

עוד יש לומר טעם על מה שקדושה ראשונה בטלה וקדושה שניה לא בטלה וקדושה לע"ל, עפ"י מה שאמרו מכאן מודעה רבה לאורייתא שטענת אונס היתה להם, והקשה הרשב"א אמאי נענשו בכל העונשים ותירץ שבשביל התורה נתן להם ארץ ישראל, ואם לא ישמרו שוב לא שייך להם ארץ ישראל, וכ"ז שהיו בארץ ישראל נענשו בעונשין, א"כ כיון שגלו שוב פקע קדושת ארץ ישראל, דיש להם אונס, ובשביל שפקע מאתם שמירת התורה בחיוב, ופקע קבלתה וא"כ אינו שייך ארץ ישראל להן ובטלה קדושתה, אבל אחרי כן שקבלוה בימי אחשורוש בלא אונס, א"כ פקע מאתם טענת אונס, ושוב שייך ארץ ישראל להם, וגלות מארץ ישראל הוא עונש

הקדמה

ברוך ה' אלוקי ישראל, אשר הבדילנו מכל העמים ונתן לנו תורתו, והכניסנו לארץ הקודש, כדי שנזכה לקיים כל מצותיו. וכל כוונתו הוא רק לטובתנו, כדי שעל ידי זה נהיה קדושים אליו, כמו שכתוב (במדבר ט"ו מ') "למען תזכרו ועשיתם את כל מצוותי והייתם קדושים לאלהיכם", ויהיה ביכולתנו לקבל את השפעת טובו, ורוב חסדו בעולם הזה ובעולם הבא, כמו שכתוב (דברים י"ב י"ג) "מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם וגו' לשמור את מצות ה' ואת חקותיו אשר אנכי מצוך היום לטוב לך". (ועיין שם בפירוש הרמב"ן דהאי "לטוב לך" אתחילת הפסוק ד"מה ה' אלהיך שואל מעמך" קאי).

ולא די בזה, שנתן לנו את כלי חמדתו, אף גם ציוה אותנו שלא נעזבנה, כמו שכתוב (משלי ד' ב') "כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו", ולא כמידת בשר ודם, שאם יתן לחבירו מתנה טובה, וחבירו אינו מתנהג בה כשורה ואינה חביבה בעיניו, הוא חומד ומצפה מתי יפקירה חבירו מכל וכל, והוא יחזור ויזכה בה. אבל לא כן חלק אלוקינו, כי הקים לנו בכל דור ודור בימי בית ראשון נביאים להחזירנו למוטב, ואף בימי בית שני, שירד מצב הישראלי, בעוונותינו הרבים, מקדושתו הראשונה, וחסרו להם חמישה דברים שהיו להם בבית ראשון (יומא כ"א ע"ב), עם כל זה בהיותנו על אדמתנו והיה לנו בית הבחירה, היינו יכולים לקיים כל מצוות התורה, ובוה היינו יכולים להשלים כל חלקי הנפש הנמצאים בנו, כי בנפש יש גם כן רמ"ח איברים ושס"ה גידים רוחניים, ועיין בשערי קדושה למורנו הרב חיים ויטאל (פרק א').

אך לבסוף ימי בית שני גברה שנאת חינום ולשון הרע בינינו, בעוונותינו הרבים, ובעבור זה נחרב הבית וגלינו מארצנו, כדאיתא ביומא (דף ט' ע"ב), ובירושלמי (פרק א' דיומא הלכה ה'), [הגם שהגמרא נקטה שנאת חינום, הכוונה הוא על לשון הרע גם כן, שיוצאת מצד השנאה, דאי לאו הכי לא היו נענשים כל כך, והיינו דסיים שם 'ללמדך, שקשה שנאת חינום כנגד עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים', וזה מצינו בערכין (דף ט"ו ע"ב) גבי לשון הרע. ועוד מגופא דשמעתא דיומא מוכח כמו שכתבנו, מדפריך שם "ובמקדש ראשון וכו' ודוקרים את חבריהן" וכו', עיין שם].

ומאז ועד עתה, בכל יום אנו מצפים ומתפללים לפני הקדוש ברוך הוא שיקרב אותנו,

כאשר הבטיחנו בתורתו הקדושה, ועל ידי נביאיו כמה פעמים, ואין מתקבלת תפלתנו לפניו, כמו שאמרו חז"ל בברכות (דף ל"ב ע"ב) מיום שנחרב בית המקדש חומה של ברזל מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים.

ובאמת לא עליו, חס ושלום, הוא תלונתינו, כי אם על עצמנו, כי מצידו לא יבצר, חס ושלום, כמו שכתוב בישעיה (נ"ט א') "הן לא קצרה יד ה' מהושיע, ולא כבדה אזנו מישמוע, כי אם עוונותיכם" וגו'. וכימי רבי יהושע בן לוי נמצא בגמרא סנהדרין בפרק חלק (דף צ"ח ע"א) שהשיבו לו ש'היום אם בקולו תשמעו' יבוא משיח, אף שלא נשלם אז עדיין זמן הגלות שנגזר על ישראל, שיהיו אלף שנים בגלות כמנין יומו של הקדוש ברוך הוא, כמו שמצינו בדברי חז"ל (זוה"ק שמות י"ז ע"א), עם כל זה היה כח התשובה מבטל את הגזירה. וכל שכן בזמנינו שזה יותר משמונה מאות שנה שכלה היום הנ"ל, ואין הסיבה כי אם מצידנו, שבעוונותינו הרבים אין אנו מניחים לו שישרה שכינתו בתוכנו.



וכאשר נחפשה דרכינו ונחקורה, איזה עוונות הם מהעיקרים הגורמים לאריכת גלותינו, נמצאם הרבה. אך חטא הלשון הוא על כולו, מפני כמה טעמים:

אחד, כיון שזה היה העיקר לסיבת גלותינו, כמו שהבאנו מגמרא יומא ומירושלמי הנ"ל. אם כן כל כמה שלא נראה לתקן זה החטא, איך תוכל להיות גאולה, כיון שזה החטא פגם כל כך, שעל ידי זה גלינו מארצנו, על אחת כמה וכמה שאינו מניחנו לבוא לארצנו.

ועוד הלא ידוע הוא שנגזר עלינו גלות מכבר, מעת מעשה המרגלים, כמו שכתוב בתהילים (פרק ק"ו, כ"ו-כ"ז) "וישא ידו להם להפיל אותם וגו' בגוים ולזרותם בארצות", וכמו שפרש רש"י (שם), והרמב"ן בחומש פרשת שלח (במדבר י"ד א'), וחטא המרגלים הלא היה עוון לשון הרע, וכמו דאיתא בערכין (דף ט"ו ע"א) אם כן אנו מוכרחין לתקן זה החטא קודם הגאולה.

ועוד נמצא מפורש, שעוון זה גורם שיהיו ישראל נרדים בפרך, ממה שכתוב בפרשת שמות (ב' י"ד) "אכן נודע הדבר" ועיין בפירוש רש"י שם. ועוד נמצא מפורש במדרש רבה (דברים רבה פרשת תצא ו' י"ד) אמר הקדוש ברוך הוא בעולם הזה על ידי שהיה לשון הרע ביניכם - סלקתי שכינה מביניכם, אבל לעתיד לבא וכו'. ועוד מקרא מפורש בפרשת ברכה (דברים ל"ג ה') "ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל", ופירש רש"י (שם, והוא מאמר הספרי), שאימתי הוא מלך בישורון, דוקא כשהם

ביחד שבטי ישראל, ולא אגדות אגדות, וידוע דדבר זה רגיל לבוא על ידי לשון הרע. ולבד זה, האיך יכולות לחול עלינו ברכותיו של הקדוש ברוך הוא, שאנו מקוים לזה, כיון דבעוונותינו הרבים אנו מורגלים בחטא זה, הלא יש על זה ארור מפורש בתורה, (דברים כ"ז כ"ד) "ארור מכה רעהו בסתר", שהוא קאי על לשון הרע, כמו שפירש רש"י שם, ולבד שאר ארורין שיש שם עוד על זה, כמבואר לקמן בסוף הפתיחה, עיין שם.

ולבד זה, הלא ידוע הוא מגמרא דערכין הנ"ל (דף ט"ו ע"ב) שגודל העוון הזה הוא עד אין שיעור, עד שאמרו עליו שהוא ככופר בעיקר, חס ושלום. ואמרו בירושלמי דפאה (פרק א' הלכה א'), שנפרעין מן האדם עבור זה העוון בעולם הזה והקרן קימת לעולם הבא.

ועיין לקמן בפתיחה, ובספרי 'שמירת הלשון', שם העתקנו כל מאמרי הש"ס והמדרשים והזוהר הקדוש הנזכרים בענין זה, ומי שיעיין ויתבונן היטב בהם, תסמר שערות ראשו מגודל העוון.



ונראה פשוט שהטעם שהחמירה התורה כל כך בזה העוון, משום שמעורר בזה הרבה את המקטרג הגדול על כלל ישראל, ועל ידי זה הורג כמה אנשים בכמה מדינות. וזה לשון הזוהר הקדוש פרשת פקודי (דף רס"ד ע"ב)* "אית רוחא חדא דקימא על כל אינון מארי דלישנא בישא, דכד מיתערי בני נשא בלישנא בישא, או ההוא בר נש דמיתערי בלישנא בישא, כדין אתער ההוא רוחא בישא מסאבא דלעילא, דאקרי סכסוכא, ואיהו שארי על ההוא אתערותא דלישנא בישא דשארן בה בני נשא. ואיהו על לעילא, וגרים בההוא אתערו דלישנא בישא מותא וחרבא וקטלא בעלמא, וי לאנון דמתערי להאי סטרא בישא ולא נטרי פומיהו ולשניהון, ולא חששו על דא, ולא ידעי דהא באתערותא דלתתא תליא אתערו דלעילא, בין לטב בין לביש וכו'. וכולהו

*א"ה, תרגום, יש רוח אחד שעומד על כל אלו בעלי לשון הרע. כי כשבני אדם מתעוררים בלשון הרע, או אדם אחד שנתעורר בלשון הרע, אז נתעורר רוח הרע הטמא ההוא שלמעלה, בכאן נקרא 'סכסוכא', והוא שורה על התעוררות ההיא של לשון הרע שפתחו בני אדם, והוא נכנס למעלה, וגורם בהתעוררות ההיא של לשון הרע מוות וחרב והרג בעולם. אוי לאלו שמעוררים את צד הרע הזה ואינם שומרים פיהם ולשונם ואינם דואגים על זה, שאינם יודעים שבהתעוררות שלמטה תלויה התעוררות של מעלה, בין לטוב ובין לרע וכו'. וכלם דוברי רכיל על העולם לעורר על הנחש הגדול הזה לדבר רכילות על העולם. והכל הוא בשביל התעוררות לשון הרע, כשנמצאת התעוררות שלו למטה.

דילטורין לאתערא להאי חויא רבא למהוי דילטורא על עלמא. וכולהו בגין האי אתערו דלישנא בישא, כד קימא אתערותא דיליה לתתא".

ונוכל לומר שזהו כוונת הגמרא דערכין הנ"ל, כל המספר לשון הרע מגדיל עוונות עד לשמים, שנאמר (תהלים ע"ג ט) "שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ" פירוש, אף שלשונו הוא מהלך בארץ, אבל פיו שת בשמים. וכן איתא בתנא דבי אליהו (זוטא פרק י"ח), שהלשון הרע שהוא מספר הוא עולה עד כנגד כסא הכבוד, ומזה נוכל לידע את גודל החורבן, שמחריבים בעלי הלשון את כלל ישראל.



ועוד טעם אחר לגודל הפגם שבא על ידי עוון זה, כי על ידי שאדם הוא פוגם את לשונו בדיבורים אסורים, הוא מונע אחר כך כל דיבורים של קודש שהוא מדבר מלעלות למעלה. וזה לשון הזוהר הקדוש פרשת פקודי (שם)* "ובהאי רוחא בישא תלין כמה גרדינין אחרנין, דאנון ממונין לאחדא מילה בישא או מילה טינפא, דאפיק בר נש מפומיה, ולבתר אפיק מילין קדישין. וי לון, וי לחייהון, וכו'. וי לון בהאי עלמא, וי לון בעלמא דאתי. בגין דאילין רוחין מסאבין נטלין ההוא מילה מסאבא, וכד אפיק בר נש לבתר מילין קדישא, אקדימי אילין רוחי מסאבא מילי ההוא מסאבא, ומסאבי לההוא מילה קדישא, ולא זכי ליה בר נש, וכביכול תששא חילא קדישא". עד כאן לשונו. הלא נראה בעליל מזוהר הקדוש, שכל דברי התורה ותפילה שלנו הם עומדים באויר השמים, ואינם עולים למעלה, ומאין תבוא עזרתנו לביאת המשיח, וכיוצא בזה.

וכאשר נעמיק בזה העניין נמצא עוד יותר, שמלבד שהוא עוון פלילי בעצמו וכנ"ל, עוד הוא מגדיל הקלקול בכל העולמות, ומחשיך וממעט אורן, על ידי שרגילות הוא לכמה וכמה אנשים שכופלים את הלאו הזה כמה מאות ואלפים פעמים בימי חייהם,

*א"ה, תרגום, ומרוח הרע הזה תלויים כמה מעוררי דין אחרים, שהם ממנים לאחוז בדבר רע או בדבר טינוף שהאדם מוציא מפיו, ואחר כך מוציא מפיו דברים קדושים. או להם, או לחייהם, אלו בני אדם גורמים לאלו מעוררי דין האחרים לשלוט ולפגום מקום הקדוש. או להם בעולם הזה, ואוי להם לעולם הבא, כי אלו רוחות הטומאה לוקחים דבר טומאה הזה שהוציא מפיו, וכשהאדם מוציא אחר כך מפיו דבר קדושה, מקדימים אלו רוחות הטומאה, ולוקחים דבר טומאה ההוא ומטמאים את דבר הקדושה ההוא. והאדם אינו זוכה בה, בדבר הקדושה, וכביכול נחלש כח הקדושה.

יאכלו ענוים וישבעו. (מדרש) זה מרדכי ואסתר. תנא לשלשה חלקים נחלק ממונו של המן, שלישי למרדכי ואסתר, ושלישי לעמלי תורה, ושלישי לבנין בית המקדש, ושלשתן בפסוק אחד, יאכלו ענוים וישבעו זה מרדכי ואסתר, יהללו ה' דורשיו, אלו עמלי תורה, יחי לבבכם לעד, זה בנין בית המקדש (מ"א ט ג) והיו עיני ולבי שם כל הימים. א"ר יודן ממה שעשה להם הקב"ה בעולם הזה אתם יודעים מה מתוקן להם לעתיד לבא יחי לבבכם לעד וגו' (כב, ל-לא) אכלו וישתחוו גו' זרע יעבדנו. אמר רבי יודן כל שבא לכלל זרע חי, יצאו נפלים שאינם חיים לעתיד.

(כב, לב) יבאו ויגידו צדקתו. (תורת כהנים) רבי שמעון בן אלעזר אומר יבאו דורות האחרונים ויגידו צדקתו של הקב"ה שעשה לדורות הראשונים. לפניו יכרעו כל יורדי עפר ונפשו לא חיה. וכן הוא אומר (שמות לג כ) כי לא יראני האדם וחי, בחייהו אינם רואין הא בשעת מיתתן רואין.

תרפ"ט. שנו רבותינו (סנהדרין קי ע"ב) קטן מאימתי בא לעולם הבא, רבי חייא ור' שמעון ברבי, חד אמר משעה שנולד, וחד אמר משעה שספר, מאן דאמר משעה שנולד דכתיב יבאו ויגידו צדקתו לעם נולד כי עשה, ומאן דאמר משעה שספר דכתיב זרע יעבדנו יספר לאדני לדור, רבינא אמר משעה שנזרע שנאמר זרע יעבדנו, רבי נחמיה אמר משעה שנמול דכתיב (תהלים פח טז) עני אני וגוע מנוער נשאתי אמך אפונה. תנא משמיה דרבי משעה שיאמר אמן שנאמר (ישעיה כו ב) פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים אל תקרי אמונים אלא האומר אמן.

תרצ. (כג, א) מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר. (ב"ר פרשה נט) דוד רוען של ישראל (ש"ב ה ב) אתה תרעה את עמי ישראל, ומי הוא רועה של דוד הקב"ה שנאמר ה' רועי לא אחסר. אברהם היה מברך את הכל שנאמר (בראשית יב ג) ונברכו בך כל משפחות האדמה, ומי היה מברך את אברהם הקב"ה שנאמר (שם כד א) וה' ברך את אברהם בכל. משה ניסן של ישראל שנאמר (שמות יז ב) (מה תנסון את ה') [לכל האותות והמופתים אשר עשה משה], ומי הוא ניסן של משה הקב"ה שנאמר (שם טו) ויקרא שמו ה' נסי. ירושלים אורו של עולם שנאמר (ישעיה ס ג)

זית רענן

מקדשו דריש כמו ראמים. ע"ט פ"י מאסף לו. פ פעם אחת בשנה.

זרע ישראל, א"ר בנימין זה שכט בנימין שנולד באחרונה, רבנן אמרין יראי ה' הללוהו אלו הכהנים, כל זרע יעקב כבודוהו אלו הלויים, וגורו ממנו כל זרע ישראל [אלו ישראל].

(כב, כה) כי לא בזה ולא שקץ ענות עני בנוהג שבעולם שני בני אדם נכנסו אצל הדיין אחד עני ואחד עשיר למי הדיין הופך את פניו לא אל העשיר, ברם הכא ולא הסתיר פניו ממנו. ר' חגי גזר תעניתא ואתא מיטרא אמר לא מפני שאני כדאי אלא כי לא בזה ולא שקץ ענות עני, וכשם שלא בזה ולא שקץ את תפלתו כך לא בזה את קרבנו. אגריפס המלך בקש להקריב אלף עולות ביום **צ"ד** שלח ואמר לכהן גדול שלא יקריב אותו היום חוץ ממנו, בא עני אחד וכידו שתי תורים אמר הקרב לי את אלו, אמר לו המלך צוני שלא יקריב אחר חוץ ממנו, אמר לו אדוני כהן ארבע אני צד בכל יום אני מקריב ב' ומתפרנס בב' ואם אין אתה מקריב לי הרי אתה חותך את פרנסתי. עמד הכהן והקריבם, נראה לאגריפס בחלום קרבנו של עני קדמך שלח ואמר לכהן לא כן אמרתי לך שלא יקריב אחר חוץ ממני, א"ל כך וכך אמר לי ארבע אני צד בכל יום ב' אני מקריב ובב' אני מתפרנס ואם אין אתה מקריב לי הרי אתה חותך פרנסתי לא היה לי להקריב, אמר לו יפה עשית. מעשה בשור אחד שהיו מושכין אותו לקרבן ולא נמשך, בא עני אחד וכידו אגודה אחת של טרסכמון (מין ירק) והושיט לה ונטלה ואכלה, נראה לבעל השור בחלום אגודתו של עני קדמך. מעשה באשה אחת שהביאה קומץ אחד של סלת והיה כהן מבזה עליה ואומר ראו מה הן מביאות להקריב מה בזה לקבל ומה בזה להקריב, נראה לכהן בחלום אל תבזה עליה הרי הוא כאלו נפשה הקריבה. והלא דברים קל וחומר ומה אם מי שאינו מקריב נפש כתיב בו נפש, מי שהוא מקריב נפש על אחת כמה וכמה. מעשה באחד שהביא מנחתו מגליא ומאספמיא ומחברותיה וראה את הכהן שהיה קומץ ואוכל השאר, אמר כל הצער שצערתי בשביל זה שיאכל, היו מפייסין אותו לומר מה זה שלא נצטער אלא בין האולם והמזבח זכה שיאכל את מנחתך, אתה שנצטערת עליה עאכ"ו, הוי כי לא בזה ולא שקץ ענות עני.

(כב, כז) יאכלו ענוים וישבעו. (ירושלמי דקדושין פ"ד) א"ר חזקיה עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל מה שראתה עינו ולא אכל, ר' אלעזר חשש לה לההיא שמועתא ^טומצמית ליה פריטין ואכיל בהון מכל מילא ^פחדא בשתא.

ומאי חיות להניח עסקיכם בחורב ולהקריב קיניהם של אלו, ימתו עד עת הפנאי. אך לא יפה עשו בזה כי גרמו ציטול פריה ורביה וצנות ישראל גורשו מצית תענוגיהן, והיינו [דכתיב שמואל א', א' ג'] חפני ופנתם כהנים לה', ולא לצריות, כי חילו היו מקריבין הקימן היו טוב לה' ועוב לצריות אבל לא היו רק כהנים לה' ולא לצריות (ט).

רש"י ד"ה המוציא מחבירו וכו'. [עיין חשו' חו"מ סי' ר"ה ד"ה הנה, ובחינושי גיעין ל' ע"א ד"ה המלוכה].

דף ט' ע"ב: [אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ומצות וגמילות חסדים מפני מה חרב מפני שהיתה בו שנאת חנם. בפסחים ק"ג ע"ב אמרינן הרוחב דבר עזירה בחזירו אסור להעיד עליו יחידי אבל מלוא לשנאותו. והעלו שם צתום ד"ה שראה, דמ"מ לא יראה לפניו שנאה צפרהסיו משום כמים פנים אל פנים ע"ש]. שמעתי דבר נאה ומתקבל מהגאון מו' יעקב וירמיה ז"ל שיהי רב"ד ורב צב"מ"ד דק"ק פפד"מ ע"ג ע"ג מיושב מה דאמר ר' יוחנן צ' צשמעתין דבית שני חרב מפני שנאת חנם, ובמס' צ"מ [ל' ע"ב] אמר ר' יוחנן צטלמו שלא חרבה אלא מפני שהעמידו דיניהם על דין תורה (יא). ואמר הגאון ה"ל יבוא ר' יוחנן השלישי ויכריע, דאמר ר' יוחנן צפ' הנחין [גיעין נ"ה ע"ב] אקמלא ובר קמלא חרב ירושלים וכו' ומסיק מדיחצי רבין ולא מיחו ש"מ ניחא להו לרבין אחיל איכול קורלא צי מלכא ע"ש. י"ל הענין היה כך, דחינהו קמלא ובר קמלא הו"ל שנאת חנם אהדדי דכך היה נוסג צירושלים כדלעיל, אמנם רבין דיתבי החס דנו אותו לזכות מסתמא לא ישנאוהו חנם אט"כ ראה צו דבר ערוה יחידי ומלוא לשנאותו, ואסור לו לומר לנו מה ראה צו כי אין להעיד יחידי, וכיון שמלוא לשנאותו למה נמחה ונבעלו ממלוא, אלא לפמ"ש חוס' משום כמים פנים אל פנים וכו' היה להם לרבין למחות צו מ"מ, אלא שדברי חוס' אלו המה ממנהג לפנים משורת הדין ורבין דירושלים העמידו דצריהם על דין תורה, נמלא ע"י שנאת חנם של קמלא וע"י דין תורה דרבין חרבה ירושלים, י"ר שיצ"א ודפח"ח (ב).

[מקדש שני וכו' מפני מה חרב מפני שהיתה בו שנאת חנם]. אח"ל [צ"מ ל' ע"ב] לא חרבה ירושלים אלא מפני שהעמידו דיניהם על דין תורה, והלא דבר הוא וכו' אסור לשפוט דין תורה כאשר ליונו ה' אלקינו. אבל הענין הוא כך

כי כתיב [דצריס א' י"ז] המשפט לאלקים הוא, כי הוא ית' צנה יסודו צדינו לפי מה שירד בחכמתו לדעת עם הקדוש הזה צהיותם עושי רצונו ית' לכן צנה יסודו על אחה כללים כגון חקקה אין אדם מעי צפני צע"ח, חקקה אין אדם תוצע אח"כ יש לו, וכאלו הרצה, וכל כהאי גונא מלוא שלא לפשר כ"א יקוצ הדין את ההר, אך עתה צע"ח נתקלקלו הדורות וגזרה שנאת חנם ורצה המשעמא וגדלה הקנאה וכל אשר רואה פרועה של חצירו כאלו שללו ממנו והוא ראוי לכך יותר מחצירו, ועי"ז מתיר לעלמו גזילות וחבלות ולהעבי נגד חצירו ולהצוב אטפ"י שאין לו והכל ציושר ודת תורת עלמו, ע"ז [לא] נאמר משפט לאלקים כי הוא ריבכם דייקא, צכגון זה מלוא לצצוע למלא פשר דבר כי א"א להעמיד דת האמת על חילו צאנשים כאלו, ולכן כלפי שאמרו צשמעתין לא חרבה ירושלים (א) אלא מפני שנאת חנם אמרו שם שלא חרבה אלא מפני שהעמידו דיניהם על ד"ת, ואלו ואלו דצרי אלקים חיים כיון שהיה שנאת חנם לא היה להם להעמיד דיניהם על דברי תורה כנ"ל (ב).

מקדש שני וכו' מפני מה חרב מפני שהיתה בו שנאת חנם. לכן נחרב הבית ע"י צני שעיר, הואיל ותחלת

צנינו היה ע"י כספו של המן (ג) ונחרב צעון שנאת חנם, כיון שחטאו של המן היה צלישנא צישא [מגילה י"ג ע"ב] וע"י מפלתו וצנה הצב"מ"ק, לכן כשחטאו בזה נחרב ע"י אדומיים. וא"ש מאי דאח"ל [שם י"ד ע"א] דלא אמרינן הלילא צפורים משום דליכא למימר הללו עבדי ה' ולא עבדי אשורוש דאכתי עבדי אשורוש אן, היינו ממש עבדי אשורוש שמפני אותו השעבוד של אשורוש עדיין אנהנו צגולה הואיל וצנה צכספו של המן (ד).

מקדש שני וכו' מפני מה חרב מפני שהיתה בו שנאת חנם. [עיין לקמן פ"ה ע"ב ד"ה וכהנה מכה].

ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות ע"ז ג"ע וש"ד. לריך להבסיר איך תהיה שקולה. וחו הרי קמן צית ראשון נחרבה הארץ גפרית ומלח שרפה כל ארצה [כלקמן נ"ד ע"א] ולעומת זה היו אנשים צגלות צכבוד גדול צבית המלכים כשדים ופרסים, וצית שני צהיפוך לא שפך חמתו כל כך על הארץ כי אס על אנשי הגולה צעו"ה וציתר ועשרה הרוגי מלכות ודורו של שמד ר"ל ושכחת התורה צעוה"ר.

גיטין מהר"ק (ג. י. תשכ"א) ל"א ע"ב ד"ה והנה, תו"מ השלם שמות עמ' קי"ט ד"ה כי תראה. (ג) עיין לעיל הערה צא. (ד) דרשות ח"ג עמ' ע"ז ד"ה ונצתיק. (ה) במקור לעיל מיניה מייתי ילקוט תהלים [סוף רמז תרפ"ח] דמכספו של המן ניתן לבנין ביהמ"ק. (ו) דרשים ואגרות חת"ס (ירושלים תשנ"ח) עמ' קצ"ו ד"ה או.

(ט) דרשות ח"ב שס"ו ד' ד"ה חפני. (צ) לפנינו לא נמצא זה בשם ר' יוחנן. ועיין תוס' ב"מ ל' ע"ב ד"ה לא חרבה, ובעין יעקב שם. (צא) כן הקשו תוס' שם. (וצ"ל דירושלים בכלל ביהמ"ק, דהא שם אמרינן "לא חרבה ירושלים..."). ובחי' גיטין ג"ה ע"ב ד"ה מאי, הוסיף: "אע"ג די"ל הא בבית ראשון והא בבית שני". (צב) חי' פסחים קי"ג ע"ב. וכ"כ בשמו בחי' גיטין שם, בחי'

חשובנו של עולם להבה מקרית סיחין אלו הצדיקים שנקראו סיחין (אילנות טובים) ותאכל את שאינן מחשבין את סופן וביאור הדבר לענין הוא על פרט האחר שהודיעו לנו חז"ל שהרשע נוטל חלקו וחלק חבריו בגיהנם והוי שאמרו כי אש יצאה מחשבון היינו איש של גיהנם שנראה ע"י העונות תצא האש מהם שלא תשלוט בהם ועל מי תשלוט על הרשעים שאינם מחשבים את סופן והוי שסיים הכתוב אכלה ער מאב מרמו שתאכל בעלי תאוצת (כמה דכתיב יחל העם לזנות אל בנות מואב) בעלי במית ארנון אלו גסי הרוח:

במאמר זה ידובר קצת מענין נחש הקדמוני שהוא היה בעל לשה"ר הראשון

גריסינן בערכיך (דף טו) אמר ר' יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא כל המספר לשה"ר כאלו כפר בעיקר שנאמר אשר אמרו ללשונו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו היכונה דדרך מי שהוא חץ שחום לשונו להשתבח לפני אנשים תמיד ולומר כאשר אני אפתח רק את שפתי עליו אוכלנו בלשוני ויהיה למרמס לפני הכל ומי יוכל להתגבר נגד לשוני ואפילו אם בפעם הזה לא אוכלנו בשלימות הלא שפתנו אתנו ואוכל להבאיש את ריחו בעיני חבריות עד שיהיה לביו בעיני הכל ואינו חושב כלל שיש עליון על כל שעיניו משוטטות בכל הארץ, ובאמת בכל העברות יש שבאות מחמת תאוות ויש שבאות מחמת חמדת הממון שהם התגברו עליו ועי"ז נכשל ועבר משא"כ בספור לשה"ר ע"ח שאין לו שום הנאה מזה כמה דכתיב ומה יתרון לבעל הלשון אין זה כ"א דבר ה' בעיניו כהפקר ואינו חושש לציווי של יוצר הכל ועי"כ חשבוהו כאלו כופר בעיקר ועוד טעם כתבו בספרי יראים כי ידוע הוא שמי שהוא רוצה לדבר לשה"ר הוא מסתכל בכל צדדיו אולי עומד שם תאיש ההוא ועושה עין של מעלה כאלו אין רואה ח"ו וכמו שאחז"ל בגב. וכאשר נתבונן עוד נמצא שהלש"ר

הראשון שבא לעולם היה ע"י הנחש וע"י כפירה באלהים חיים שאמר לזחה כי ידוע אלהים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם וכפירש"י בשם המדרש שאמר כל אומן שונא את בני אומנתו מן האילן הזה אכל וברא את העולם אכלו אתם ונפקחו עיניכם חיייתם כאלהים יוצרי עולמות. והוי גרם מיתה לכל באי עולם ועונשו היה מדה במדה שכל הבריות שונאים אותו ורוצים להרגו וכמו שאמר הכתוב ואיבה אישית וגו' הוא ישופך ראש [מלבד שאר העונשים שהוסלו עליו שנקצצו רגליו כמו דכתיב ועל גחונך תלך ומאכלו עפר כדכתיב ועפר תאכל וגו'] וניטל ממנו כח הדיבור ואף בעל לשה"ר הוא כן כשיתפרסם לאנשים טבעו הרע הכל ישנאוהו יישמרו עצמם ממנו מן יעשם לבוז ולחרפה וגם לעיל אפילו כשיזכה לקום בתחיה יהיה כאלם ממש לא יפתח פיו וכמו שאחז"ל שעתיד הקב"ה לחתוך לשונם של בעלי לשה"ר שנאמר יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות וכונתם הוא לעת התחיה ומי יוכל לשער גדול צערו של האיש ההוא ובזיונו לנצח שאו ידעו הכל טבעו של האיש ההוא שהיה איש רע מעללים ובשפתיו החלקלקות היה מטיל שגאה בין איש לרעהו וכמו שאמר הכתוב סוף דבר הכל נשמע ותרגם בתרגום כל עובדי בני עלמא עבידין דיתפרסמון וכו' עי"ש ועי"כ בא עליו העונש הזה שכל אנשים קמו בחיותם ובדבאם בשלמות כמאו זה האיש כאלם ממש מכל זה יוכל האדם להתבונן חומר העון שהוא ניגע לנפשו בזה ובבא:

ודע עוד דכשם שהנחש נענש בענין מונו כדכתיב ועפר תאכל כל ימי חיך כן הוא מי שהוא בעל לשה"ר נענש בעיניו כמו שכתב בספר הקנה חז"ל ראה הבן שכל המוציא לשה"ר מפיו נידון בצרעת ומסיים שם בסוף דבריו שמי שאינו נעשה מצורע נידון בעניות ושקול עניות בצרעת הרי תא עני הנמטר בידי אדם עי"ש. ובאמת לפלא הוא בעיני שטבע בני האדם להפש סגולות וברכות מאנשים

ולא חשש כלל על קלונו שלא לכהו בפני אנשים ולכך קללו:

בפרשת ויצא

ביקש יעקב אבינו ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך איתא במדר' ושמרני מלשה"ך וכעין זה אחו"ל בספרי על הפסוק כי תצא מחנה על אויבך וגשמרת מכל דבר רע שהוא מרמו על לשה"ך ופשוט שבעת שהאדם הולך במקום סכנה צריך שמירה יתירה וכדכתיב החם כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחנך להצילך וגו' וידוע שבעון לשה"ך מסתלקת השכינה מישראל ואין לו מי שישמרנו וכן ביעקב כשהלך אצל לבן הוא מקום סכנה וכמו שאנו יודעין מסוף מעשה שרדף אחריו להרגו ללא שהקב"ה הציל אותו וכדכתיב ארמי אובד אבי לכן ביקש יעקב אבינו שלא יכשל בזה:

ועתה נדבר קצת מפרשת וישב

הנה ענין יוסף עם אחיו האריכה התורה מאד בסיפור הענין אודותיו ואודות אחיו ותגלגל הדבר מזה סיבת ידירותו למצרים ועוד כמה ענינים נוראים שנשתלשל עי"ז כדי שמוה יקח כל אדם מוסר איך שצריך לשמור פיו ולשונו *). ויבא יוסף את דיבתם רעה אל

גדולים להצלחה על שרנסה ומה יצילו להם כל הסגולות והברכות אם ת"ו הוא מורגל בזה החטא של לשה"ך ורכילות הרי יש ע"ז ארוך מפורש בתורה ארוך מכה רעהו בסתר שהוא קאי על לשה"ך כמו שפירשי' ואחז"ל ארוך בו קללה בו נידוי זה לא יצא מפי איש אחד כ"א בהסכם כל ישראל בצירוף הכהנים והלויים כדכתיב בקרא והרי הוא מכלה השפעתו ואם היו שומעים לדברי הייתי מייצץ להם יותר שישמרו עצמם בהזירות יתירה מזה החטא ובפרט מלעשות בפועל ממש רע לחבירו מענין גזל וחמס ואונאה וכיו"ב [שזה בודאי גורם גדול שיבזבו נבסיו ע"ז ויורד לטמיון כמו שכתבנו בקונטרס שפת תמים בס"ב גי' מכמה פסוקים ומאמרי חז"ל עיי"ש] שאו בודאי יתברכו נבסיהם יותר מכל הסגולות וכמו שידוע שכל הארויים פתחו מתחלה בברכה ואמרו ברוך אשר לא יכה את רעהו וכל ישראל ענו ע"ז אמן ובודאי תתקיים הברכה הזו:

בפרשת נח

יגד לשני אחיו בחוץ סיפרה לנו התורה עונו דלבד שלא כיסהו בעצמו עוד סיפור בחוץ היינו בשוק כמו שתרגם התרגום

(*) והנה באבות איתא שהלל היה אומר אם אין אני לי מי לי וכי זה המאמר כולל הרבה מאוד ומאוד לפי ששטו הוא מרמו על ענין זריות לעבודת ה' ואומר אם אין האדם בעצמו מזדרו בעודו בחייו ובעודו בכוחו מי יבול להועיל לו כמאמר הכתוב כל אשר תמצא יד לעשות בכחך עשה בכחך דייקא וכבר הארכנו בזה במקום אחר שהאדם לא יוכל לסמוך על בניו כ"א מעט מן המעט והעיקר להכין לעצמו צידה לבית מועדו ולפי"ז יאמר הלל מאמר ששוט אם תאדם בעצמו לא ייטיב לנפשו מי יוכל להיטיב לו ועוד רמז כזה ענין נורא זהו אם האדם בעצמו לא יעשה לו רעה מי יוכל לעשות לו רעה כי האמת כל הענינים שבעולם שניסבב לאדם הן לטוב והן לרע הכל האדם מסבב לעצמו והענין הזה שאנו מדברים בו ענין חירידה למצרים סיבת הראשונה מפני שאמר אברהם אבינו ע"ה במה אדע כי אירשנה השיב לו הקב"ה ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ ואחז"ל ראוי היה יעקב אבינו לירד בשלשלאות של ברזל למצרים אלא שזכותו גרם לו שנהגו עמו דרך כבוד לבוא לבנו המולך במצרים וסיבת הדבר שיוסף יהי המולך ושאר בניו יהיו נבנעים לו ג"כ גרם יעקב אבינו בעצמו לזה בשעה שזרה אמו של יעקב על רחל שאמרה הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי ועמה לה התחת אלהים אנבי אשר מגע ממך פרי בטן איתא במדרש שאמר הקב"ה וכי כך עונין את המעוקות וזיך שבניך